

Олег Говда

Кінь Перуна

«І коли часом стара бабуся, сидючи в запічку та прядучи грубу вовну, почне розповідати дрібним унукам про давню давнину, ... – діти слухають тривожно... А коли скінчиться дивовижна повість, то..., зітхаючи, шепчуть:

- Ах, яка ж то красна байка!

- Так, так, – говорить бабуся, похитуючи головою, – так, так, дітоньки! Для нас то байка, а колись правда була!

- А не знати, чи вернуться ще коли такі часи, – закидає дехто старший.

- Говорять старі люди, що ще колись

*вернуться, але, мабуть,
аж перед кінцем світа.»*

**(І. Я. Франко
«Захар Беркут»)**

Розділ перший

Руські Карпати. Літо року 6679 1-го

Безшелесною тінню ангела смерті завис над полониною, виглядаючи здобич, величезний беркут. І хоч сонце, ще нестерпно палюче на рівнині, вже тільки ледь освітлювало верхівки гір, гострі очі орла чітко розрізняли кожне стебельце у високих травах. Однак не метушливі миші чи буркотливі їжаки вабили могутнього птаха. Він чигав на справжню здобич. Таку, що могла б наситити його шлунок м'ясом, а зір – барвами гарячої крові. В передчутті цієї миті зіниці беркута зблискували хижим вогнем, а горделивий клекіт так і рвався із грудей. Але надія, що здобич поруч, змушувала дотримуватися тиші. Помітивши якусь лише йому зрозумілу прикмету, птах змахнув дужими крильми і завис над віковими соснами, що

---

¹ літосчислення ведеться від створення світу

з північного схилу підіймалися до самого краю полонини.

У ту ж хвилю, сторожко принохуючись, з малинника, що відділяв ліс від квітучого плаю, вийшла молода сарна. Вона неспокійно пряла вухами. А делікатна голівка, увінчана короткими загненими ріжками, весь час поверталася навсебіч, уважно оглядаючи полонину. Оскільки тут лише колихалися соковиті трави, а вітерець, що дмухав їй у мордочку, теж не чаїв у собі небезпечних запахів, то гірська красуня облишила обережність і одним зграбним стрибком вихопилася з чагарників. Услід за нею, дещо вайлуватю, зате не менш життєрадісно, вистрибнуло кількамісячне дитинча.

Сарняткові було ще далеко до матеріної вправності, тож воно не розраховувало своїх сил. Стрибнуло надто далеко, тендітні передні ніжки не витримали ваги його тіла. Тому, жалібно мекнувши, сарнятко запероло носиком у трави і беркицьнуло через голову. Настрашене пригодою, притьма підхопилось і кинулося до матері, голосно скаржучись на увесь світ. Та мати лише тицьнула його ніжно мордочкою в забите місце, насмішкувато пирхнула і продовжила пастися. Така зневага образила малого, якому в цю мить видавалося, що нічого гіршого з ним й не могло трапитися, тож дитинча ще раз голосно мекнуло і задерло мордочку до неба, наче скеровувало до

нього свою скаргу. Однак замість чистої, прозорої блакиті воно побачило над собою розчепірені криві кігті, величезні крила і страхітливий дзьоб.

Пекучий, нестерпний біль пронизав його здивовані очі, і все потонуло в непроглядній темряві смерті...

Беркут напав так нечутно, так стрімко, що сарна, обернена хвостиком до малого, навіть нічого не збагнула. І лише почувши позад себе голосний шурхіт крил птаха, що злітає зробила спершу відчайдушний стрибок, рятуючись од ймовірної небезпеки, й аж тоді озирнулася. Але побачила тільки невиразну тінь, що віддалялася на сонце, – воно саме закочувалося за вершину сусідньої гори. Сарна стривожено мекнула, метнулася туди, де шовкові трави все ще пахли її дитинчам, але, вловиши ніздрями запах свіжої крові, стрімголов зірвалася з місця й щезла у хащах. І лише тріск сухого хмизу виказував, куди мчала охоплена розпачем та жахом осиротіла мати.

Люди завше мріяли про крила. Особливо в горах. Там – де очам близько, а ніженькам – ой як далеко. Здавалося б, оно вона, сусідня вершина. Добре розмахнутися, то й камінь докинув би. Насправді ж – поки доберешся хащами та буреломом, оминаючи урвища та неприступні скелі, не одна кварта поту спливе з чола та плечей. А то й вернешся – утративши надію видряпатися. Бо нема дороги людині туди, де лиш пернатих царство. От і заздрять... А чого, питається? Чи ж то вже так треба всюди пхатися? Хіба мало людям роботи у долині? Сказано ж: кожному – його! Може, так і замислено богами, щоб не тинялися де не слід? Щоб не пхали цікавого носа у плин буття.

Але Захар Беркут ніколи не хотів погодитися з тим. Розумом знав, що ні в нього, ні в будь-кого іншого з їхньої великої родини, ба навіть з цілої громади, ніколи не виростуть крила, що людині суджено лише по землі ходити, та душа його рвалася ввись. Як і в його славетного пращура, з якого увесь рід пішов... Той теж понад усе мріяв у небо злетіти.

Густий сосновий ліс високо здіймався обабіч ледь помітної, утоптанної звіриною стежки. Далеко від найближчої людської оселі, високо в горах,

дерева були особливо дикі та непривітні. Притерпівшись сяк-так до оленів та ведмедів, чи там – кабанів і вовків, ці суворі велети, здавалося, сердились на парубка. Бо так і норовили кинути йому на голову велику шишку, або ж сипонути за комір сорочки добру пригорщу сухої глиці.

На що вже звиклий до мандрівок у горах був Захар, та й він притомився. Третій день у дорозі. Якщо продирання крізь непролазні хащі та повзання по недоступних кручах можна назвати дорогою.

Але парубок був упертий і не з боязливих. Передсмертне хрипіння батька все ще лунало в його вухах, і жодна сила в світі не примусила б Захара відмовитися від того, що намислив. Нехай би до скиту, де спасався старець Актиній, відомий на всю Червону Русь умінням лікувати людей та тварин, треба було б іти удвічі важчою та небезпечнішою дорогою, то все одно парубок не завернув би назад. Більше він не стоятиме в узголів'ї вмирущого безпорадний, наче бахур... Певно, і мати збагнула це одразу, бо й словом не заперечила, коли Захар сповістив їй своє рішення: вдатися в науку до столітнього Актинія. Мо', допомогла слава про вміння старця, що докотилася й до їх громади. А може, побачивши сухі синові очі, відчула серцем його душевний стан? Хто зна... Але вона мовчки благословила Захара і лише згодом попрохала

зачекати сороковин.

Сумний краєвид – сумні й думки...

Парубок рішуче стріпнув головою, наміряючись до сутінків пройти ще хоч милю, аж несподівано побачив просто перед собою старий і замшілий, але з виду ще міцний пень. Хто примудрився саме тут зрізати вікового бука? Куди подівся велетенський стовбур? Залишалося вгадувати. Та хоч як мудруй, а пень стримів із землі посеред стежини лише за кілька кроків попереду. Наче саме на Захара й чекав. І такий зручний та затишний, що парубок одразу відчув, як притомився.

– Ох! – зітхнув голосно. – Треба перепочити... Ноги аж гудуть. А заодно й повечеряю.

Усівся на пеньку, а коли примірівся розв'язати торбинку з припасами, що мати зібрала, дивиться – перед ним стоїть дідок. Сам сухенький, зморщений, а бородище аж до колін. Здивувався Захар, та виду не подає.

– Доброго здоров'я! – привітався, а сам думає: «От пощастило, що я сьогодні ще нічого не їв, адже голодного лукавий не може збити зі шляху».

А той, ні драстуйте, ні прощайте, – хап за торбину. Чисто грабіжник. Та як зойкне... Назад відскочив і на пальці дме.

– Хитрий, – буркнув.

А Захар мало не розреготався. Виходить, що таки не даремно обстругав липову гілочку та й у торбинку вклав.

– Хитрий, – ще раз воркнув лісовик. – І віхті, либонь, у постолах обернув? – поцікавився.

– Мати веліли, – погодився Захар.

– Розумні стали, – похитав невдоволено кошлатою головою. – Не те, що колись... Ех, – махнув рукою. – Було, закричиш, зарегочеш... Нявкнеш! І чоловік уже аж сивий зі страху... А тепер? Сидить переді мною пуцьвірінок і мало що в очі не плює... Та постривай! – гукнув сердито. – Ти ще не все бачив! Розтопчу!!!

І вмить дідок став набухати, рости. Ось він уже одного зросту з парубком. Ось – ще більший. І Захар, щоб дивитися йому в обличчя, мусить задирати голову. Минуло ще трохи часу, а як парубок завеликі були уже лише величезні чоботи і кінець зеленої бороди.

– Ну, як? – задудніло десь на горі, понад лісом. – Страшно?!

– Еге, – мусив визнати Захар, що й справді трохи розгубився.

– Що ти там пициш?! Голосніше відповідай!

– Страшно!

– Ото ж бо! – прогуквав задоволено лісовик, і чоботи почали зменшуватися. А ще за якийсь час

поруч знову стояв маленький кумедний дідусь.

– Людям такого ніколи не втнути, – промовив пихато.

– Правда, – погодився Захар, – чудеса нам рідко вдаються.

– Рі-і-дко, – пирхнув лісовик. – Що ти там мелеш? Які такі чудеса ви можете робити? Х-хе... Похвалися... Мо', посміємося разом? А я за те тобі стежку не плутатиму. Одразу на скит виведу. Згода?

Те, що нечисть знає, куди він зібрався, здивувало парубка, але він і на цей раз виду не подав.

– Добре, – відказав і вийняв з кишені кілька пшеничних зерен. – Знаєш, що це? – показав лісовикові.

Дідок пригледівся, на зуб спробував, пожував трохи.

– Теж мені загадка. Насіння... Але в моєму лісі таке не росте. Хіба польовика запитати? Або спробувати проростити? Га? – він запитально глянув на парубка. – Чи сам скажеш?

– І скажу, і покажу, – посміхнувся хитро той. Пошукав трохи в торбі та й витягнув із неї рум'яну паляницю. – Ось дивися, дідусю, що з такої зернини виростає. І можу закластися, що ти такої не вичаруєш.

Лісовик узяв до рук паляницю, покрутив навколо, понюхав. Тоді відкусив невеличкий

шматок і заходився жувати. Незчувся, як і проковтнув. Відкусив ще... Та й з'їв усю.

– Смачно, – визнав. – І як називається цей плід?

– Паляницею.

– Гм... – лісовик поскубав себе за вуса. – І ти кажеш, що у мене така не виросте?

– Думаю, що ні. Тут твоїх чарів замало буде. Тут наше, людське, вміння потрібне.

– Гм... То спробуймо, – потер долоні дідок. – Я, звісно, не польовик, але теж дещо вмю... Давай насінину.

– Ой, дідусю, – стривожився парубок, уже й не радий зі свого жарту. – Це ж чотири місяці доведеться на урожай чекати. А я не можу стільки... Мені до старця Актинія треба. Йому й так уже більше ста літ...

– Ет, – відмахнувся лісовик, – велика втіха півроку з тобою на пеньку сидіти і на паляницю чекати. Не бійся, у мене вмить виросте. Давай насінину, кажу! – вигукнув нетерпляче.

Нічого робити. Кленучи подумки свій надто довгий язик, парубок став порпатися у кишені свитки. На щастя, знайшов у шві ще одне зернятко.

Дідусь хутко випорпав пальцем ямку, поклав туди насінину, потім видобув десь з-за пазухи невеличку суліюку і капнув з неї, туди ж, кілька крапель. І Захар аж рота роззявив. Упрост на його

очах з насінини проклюнувся пагін і став рости, рости...

Парубок тільки очима кліпав.

Часу минуло стільки, що вправний їдець навіть макітру вареників не спорожнив би, а перед ним ужегнулися до землі десять повновидих колосків. Захар зроду не доводилося таких великих бачити. Не менш як по півсотні зернин у кожному. Та й зернятка одне в одне.

– Оце так, – вихопилося в нього мимоволі. – Це ж якби так все наше поле скропити, скільки б хліба вродило? Певно, усій громаді довіку старчило б... Чим це ви, дідусю, його полили?

– Та живою водою ж, чим іще, – відмахнувся лісовик. – Не перешкоджай. Зараз і паляниці попруть.

– Боюся, що ні, – похитав головою Захар. – Тут і жива вода не допоможе.

– Не може бути, – стрепенувся лісовик та й шась рукою за пазуху. Вихопив сулійку і ще раз скропив колоски. Тільки вже щедріше.

У ту ж мить зерно осипалося на землю, випустило пагінці і ну знову рости. Не минуло й хвилини, як довкола пенька вже колосилася ціла галявинка пшениці. А паляниця так і не з'явилася.

– Що таке? Чому? – бурмотів розгублено лісовик, порпаючись у пазусі. – Може, ще покропити?

– Годі, дідусю, – стримав його парубок. – Пшениця вам вдалася на славу. Я й не знав, що така буває... Та далі – скільки її не кропити – пшеницею й залишиться. І паляницею не стане.

– То зроби ти її, – сіпнув лісовик парубка за рукав. – Покажи своє вміння. Може, і справді ваші чари сильніші?

– І моєї сили замало... Я, звісно, міг би колосся зібрати, обмолотити. Навіть розмолот би якось. Але до муки ще треба яйця, молоко... Та й спекти ніде. Окрім того, до чоловічих рук, щоб хліб гарний вдався, ще жіночі доконче... І робиться усе не так швидко, як оповідається. Аби зі свіжозмолоченої пшениці паляниць напекти – двом робітникам треба день згаяти. Звісно, якщо зерно в торбі, а опара на печі.

Дідок слухав і за кожним словом усе з більшою повагою поглядав на парубкову торбу. А коли Захар замовк, проказав непевно:

– А у тебе знайдеться ще?

– Хто ж у дорогу з одною паляницею пускається? Звісно є...

– Даси кусень? – уже зовсім лагідно промовив лісовик і запопадливо приступив ближче. – Смачна...

– Дам, чого ж не дати...

Він витяг одну з трьох, що ще залишилися, паляниць. Розламав її навпіл. Та й простягнув

більший шмат лісовикові.

– І я з вами підкріплюся... Думаю, до паляниці й шматок вудженого м'яса знайдеться. Та й цибулину мати клали... От лишень з водою сутужно, я нещодавно усю допив, а на джерельце ще не натрапив.

– Не турбуйся, – аж засяяв лісовик, радий, що і його вміння на щось придасться. – Діставай з торби наїдки, а напої мої будуть. Оно дивися, – він вказав пальцем позад парубка. І хоч ще хвилю тому Захар міг би заприсягтися, що за плечима в нього росте стара порепана сосна, тепер там височіла розлога береза. А між вузлуватим корінням у неї примостилася гарненька діжечка, майже повна запашного соку. Він дзвінко скапував туди з дірочки в білому стовбурі. Ще й берестяний ківш висів неподалік, на обламаній гілці.

Дивина та й годі. Але парубок уже трохи звикся, пам'ятав, з ким до трапези сідає. На те й лісовик, аби кожне дерево йому корилося.

Не чинячись, зачерпнув з діжки повен ківшик, випив з насолодою, ще й крякнув од задоволення. Тоді зачерпнув удруге і перед дідусем поставив. Лісовик промовчав, та видно було, що до душі (якщо можна так про нечисть) йому гречність парубка.

Поїли. Лісовик ще й крихти згорнув на долоню і до рота всипав. Потім погладив себе по

черевці та й каже:

– Ну, загадуй бажання... Та хутчіш, бо мене на сон хилить.

– Ов-ва, – здивувався Захар. – Яке ще бажання, дідусю?

– Твоє, – засміявся лісовик. – Найзаповітніше! Треба ж за гостину віддячити...

– От іще, – відмахнувся Захар. – Хіба ж я задля подяки пригощав?

– Знаю, знаю, що ні, – заспокоїв його дідок. – Тут інше... Ти віхті в постолах обернув?

– Так мати...

– Обернув, – провадив далі дідок, невідомо нащо намотуючи собі на руку бороду. – Прутик липовий зі шкіри обдер і в торбу поклав. А паляницею зі мною поділився. Чому?

– Хіба ж можна інакше? – здивувався парубок. – Хіба ж сита людина руку простягатиме. Змалку так вчать.

– Тільки я не лю-ди-на! – аж розсердився лісовик і тупнув ногою! – Я – нечисть! Як ви кажете... Тому й запитую тепер: чому?

– Та що «чому»? – аж розгубився Захар. – Не збагну я твоїх питань, дідусю. Ось, краще, ще соку нап'юся, бо аж у роті пересохло... – І потягнувся ковшем до діжки. А та, раз – і пропала. Береза стоїть, сік капає, а діжечка зeszла. Та й краплини соку в півметрі від землі теж пропадають...

– Потім нап'єшся, – бурчить дідок за плечима.
– Питаю: чому від лісової нечисті, себто від мене, охороняєшся ретельно і вміло, а їжею ділишся?

– Та кажу ж, – знову почав своїє парубок, – Мати перед дорогою наказали...

– Дати лісовикові при зустрічі паляницю? – здивувався щиро дідок, аж борордою зеленою затрусив.

– Ні, – мусив визнати його слушність Захар. – Про хліб мати нічого не казали. Але я думав...

– Нарешті, – полегшено зітхнув лісовик. – От ми й дійшли суті. За те, що матір слухав – манівцями не блукатимеш. А за те, що лісовиком не погордував, з нечистю за трапезу сів, власного добра не пошкодував – бажання твоє сповню. Кажи: чого найдужче хочеш?

– Літати! – одразу, без намислу палко відказав хлопець. – Бодай раз орлом у небо злетіти!

– Тьху! – сплюнув лісовик. – Зі слиньком поведешся – дурниць наслухаєшся... Інший би грошей просив, каміння самоцвітного. А цей... тьху! Вважай, що я не чув нічого і проси вдруге. Але на цей раз краще подумай! Третього шансу не подарую навіть такому телепневі.

– Ну, – посумнішав Захар, – коли не можна літати, то хотів би я вміти людей од хвороб різних вирятовувати... – протягнув непевно.

– От тобі й маєш! – аж сплеснув спересердя в

долоні дідок. – Ти йому – стрижене, він тобі – голене! Вже й надоумлював, а він далі своєї править. Чи ти й справді дурненький? Чому грошей не хочеш? Я ж багато можу дати. Глянь-но...

Парубок повернувся в той бік, куди показував лісовик, і земля наче розступилася перед його поглядом. І побачив у сухій ямі два величезні шкіряні лантухи, повні золотих монет і самоцвітів.

– Хіба лікувати людей – аж така дурість? – одвернувся від багатства байдуже. – Смерті дорогу заступати – тут уміння потрібне... За тим і йду до Актинія. Батькові моєму ще й п'ятдесяти не було, а якби я вмів... – парубок зітхнув. – Та й що з тими грішми робитиму? – додав трохи згодом. – Одежа на мені справна. Голодним у громаді ніхто не буває, аби лиш не лінувався, бо такого геть проженуть. А з багатством – одна морока. Рано чи пізно довідається про скарб князь чи хто з бояр, от тоді й посопеш, як з дружиною прискаче... Ні, без грошей краще. Спокійніше... – мовив становчо і серйозно.

– Оно там знову діжа стоїть. Краще пий сік, аніж мудрагельствуй... Ще й баклагу націди – знадобиться, – обірвав парубка лісовик. – І коли ти вже такий дурень, то йди здоров. Нехай усе сповниться згідно з бажанням твоїм...

Захар слухняно обернувся до діжки, напився вволю гіркувато-солодкого трунку, набрав у баклагу, як веліли, а коли хотів ще щось запитати,

то лісовика й слід пропав. Лише на пеньку, поруч із тим місцем де він сидів, лежить орлине перо. Покрутив парубок його в пальцях, обдивився з усіх боків, але так нічого й не второпав. Звичайна пір'їна...

– От лихо мені з тими загадками, ох-хо-хо... – зітхнув скрушно.

Зітхнув, а перед ним знову дідок з'явився. Позіхає невдоволено та очі кулачками тре.

– І чого тобі ще? Тільки-но задрімав! Ніякого спочинку. Наче не в хащах лісових живу, а на битому шляху.

– Не сердься, дідусю, – зрадів його появі Захар. – Але задав ти загадку не для мого розуму. Пір'їну залишив, а що робити з нею не сказав.

– Сказав би я тобі, що з нею зробити... – буркнув заспаний лісовик. – Але як даси ще шмат паляниці, то нехай: розтлумачу що до чого.

– Дам.

При цьому Захар видобув з торби найменшу паляницю й кусень бринзи.

– Оця вам, а більшу собі залишу. Йти ще далеченько, але переб'юся якомсь.

– Далеко, близько... Кому те відомо? – пробурмотів собі під ніс лісовик, а вголос насмішкувато мовив. – Чи доводилося тобі бачити колись, як птахи літають?

Захар лиш кивнув не ображаючись. Старі

люди полюбляють собі часом покепкувати з молодих.

– Ну, то й ти так роби. Візьмеш по пір'їні в руки і махай, наче крильми. А розтулиш пальці – знову на людину обернешся. Збагнув?

Парубок аж загикуватися став.

– То я лі-лі-та-татиму? Справді?

– Та літай, що з тобою вдієш...

– Але ж пір'їна лише одна? Як же ж?

– Запасися терпінням. На все свій час.

– А здоров'я...

– Я ж кажу, а ти не чуєш, – тупнув ногою той.

– Взяв би гроші, то й мороки б не було. А так – одні лише запитання... Ну, все – набрид! Сказано тобі: йди? От і чимчикуй... Зі своєї стежини однаково не звернеш, а що судилося – знайдеш і впізнаєш.

При цім слові лісовик ступнув у пень, наче у воду, і зник разом з ним. А слідом пропали і береза з діжкою. Непроглядні лісові хащі розступилися, і перед Захаром відкрилася простора галявина. І видно з неї було стрімкі схили і гострі вершини похмурих Горган.

* * *

Усе ще розмірковуючи над дивною пригодою, Захар вибрався на галявину і завмер. Просто на

нього, повільно краючи могутніми крилами повітря, летів великий беркут. У пазурах тримав здобич.

В одну мить парубок вправно наклав на лук гостру, опірену сірим гусячим пером стрілу і вимірив...

Малі птахи падають каменем, але то малі. Беркут лиш розпластав крила на середині змаху і повільно спустився на схил, неподалік від Захара. Так і не випустивши з пазурів сарнятко.

– О-го-го-го! – вигукнув радісно парубок і стрімголов кинувся до своєї здобичі. – Ге-гей!

Утіха його була зрозумілою, бо не кожен мисливець міг похвалитися намистом з орлиних кігтів. Могутній птах літав високо, а нападав блискавично. Окрім того, улюбленою здобиччю беркутів були такі кумедні ягнята...

Орел був ще живий, але вже конав. Стріла прохромилася йому накрізь груди і стриміла зі спини, ближче до середини тулуба.

Захар нахилився над птахом і спробував вивільнити з його пазурів ще теплу тушку. Та криві кігті сиділи міцно і глибоко.

– Ач, як учепився, – розсердився парубок і шарпонував сильніше.

Ця шамотанина, певно, роздмухала в птахові вже посірілі жаринки життя, бо на юнака глянуло сповнене болем та докором око. І погляд був майже людський, – Захар аж сахнувся й зніяковіло

промовив:

– Тобі, значить, можна... А тебе – зась? Вибачай... Носив вовк овець, понесли і вовка.

Але беркут не хотів примиритися зі своєю лихою долею. Він стрепенувся, спробував змахнути вже безсилим крильми, заклекотів, скоріше жалібно, ніж грізно, і здох. Аж тепер випустивши з пазурів здобич.

І тут Захар аж по лобі себе луснув!

Он воно що! Він вполював орла, щойно вийшовши з лісу. А що казав на прощання лісовик? Що другу пір'їну він знайде, коли настане час... То, може, вже? І та, друга, пір'їна – в одному із крил мертвого птаха?! Досить лише відшукати її – і він зможе літати?!

Від таких думок Захар наче очманів. Він хутко видобув із-за пазухи подарунок лісовика і заходився приміряти його до орлиного крила. А знайшовши нібито подібну, в ту ж мить вискубував її, затискав у руці і намагався піднятися у повітря... Але ні з першої, ні з другої, ба, навіть з десятої спроби нічого не виходило. Захар далі залишався самим собою.

І – раптом...

Він уже й не зміг би пригадати, укотре силкувався злетіти, коли збагнув, що якесь дивне відчуття огортає його. Світ наче змінюється... Робиться дивним, більшим,

чіткішим. Очам парубка відкривається така далечінь, що й уявити годі. А тіло стає легким і водночас сильним, чутливим до кожного поруху його дужих крил... Крил?!

Парубок так здивувався і злякався, що мимоволі розтиснув пальці, – і одразу ж знову був людиною.

– Матінко рідна, – вишепотів розгублено. – Це ж я мало що на птаха не перекинувся!... Оце так-так! Не здурив дідусь... – І тоді вигукнув на повні груди: – Е-ге-ге-гей! Людоньки!! Я літатиму!

Захар нахилився, щоб підняти з трави чарівні пір'їни, що випали з розтулених пальців, і несподівано вздрів перед собою розпростерту долілиць нагу жінку... З її спини стриміла його власна стріла. Та самісінька, якою він щойно підбив беркута!

Усіх цих вражень виявилось занадто багато. Несподівана слабкість огорнула юнака, ноги підкосилися, і він мимоволі опустився на коліна.

– Захар, у свої двадцять літ, був не з полохливого десятка. Довелося йому раз і з ведмедем сам на сам зустрітися. Бачив він і чабанів, розтерзаних вовчими іклами. І тих, хто не зміг утриматися на високій кручі. Якось допомагав дорослим чоловікам виймати з води цілу родину односельців, що втонули в бурхливих водах весняної повені. Коли Захарові було лише

дванадцять, покійний батько врятував його від рисі. Зарубав ту барткою просто на синових плечах. При згадці про той випадок, парубок мимохіть торкнувся долонею кількох горбочків, що залишилися на потилиці від зубів звіра. Врятувала його тоді лише батькова вправність і щаслива зоря, під якою мав народитися. Але зараз перед Захаром лежала не звірина, а людина. Яку він убив! Рана ж бо виразно вказувала, що стріла прохромилла серце.

– Пити... – ледь чутно прошелестіло поруч.

Виявилось, що за той час, поки Захар намагався втамувати в собі нудоту, яка підкочувалася до горла, жінка перевернулася навзнік і тепер очікувально дивилася на парубка. Стрівшись із нею очима, він знову відчув у погляді біль, докір і ще щось, схоже на ... насмішку.

– Пити... – жінка повторила своє прохання виразніше, і парубок поквапився піднести до її перешерхлих уст шийку баклагги. Водночас намагався не бачити древка стріли, що все ще стриміла з лівої півкулі грудей, похитуючись у такт подихові.

Жінка напилася й важко перекотилася на правий бік.

– Вийми, – попрохала тихо. Видно було, що всі слова і рухи даються їй з великими труднощами, і вона от-от зімліє.

Тремтячою рукою Захар обламав наконечник і спинився. Він міг би заприсягтися, що стріла перейшла крізь серце. То як її витягати? А про таку дрібницю, як те, що ця жінка ще донедавна була орлицею, намагався й не згадувати.

– Тягни, – прошепотіла знову. Але цього разу бриніла в її голосі така владність, що не підкоритися наказові було неможливо.

Юнак й незчувся, як узявся обіруч за деревко, заплющив очі й сіпнув на себе.

Стріла вийшла напрочуд легко. Так, наче не в людському тілі стриміла, а в піску. Від надмірного зусилля він аж заточився й ледве втримався на ногах.

– О-о-ох, – почувся ще тихий стогін. І все. Цілковита тиша... Навіть віддиху не чутно.

Захар ще якусь мить постояв непорушно, не сміючи звести очі, бо наперед знав, що побачить бездиханне тіло, залите кров'ю, і тугу шкарлатну цівку, що чимраз слабше б'є з рани. Але таки примусив себе поволі підвести голову і зі здивуванням побачив, що, хоч жінка й лежить непорушно і майже не дихає, – не лише тіло її чисте від крові, але й од рани навіть знаку не залишилося. Злегка засмагла шкіра пружно напиналася однаковісінько на обох грудях і ніде жодною цяточкою, жодною подряпинкою не відрізняла одну від другої.

Лісовики, відьми, перекидні, русалки та мавки... Легенди та казки...

Звісно, Захар, якого мати не раз залишала малим удома під пильним наглядом домовика Кузьми, не міг сумніватися в існуванні старшого народу. Але ж їх уже залишилося так мало, що люди потроху стали забувати про них. А йому поталанило зустрітися відразу з двома! І то протягом кількох годин. Певно, цього було б досить для нервів і досвідченішого чоловіка. Що перед ним перекидень, Захар не сумнівався. Хто ж іще, на милість Божу, зміг би вижити зі стрілою в серці? І несподівано відчув полегшення. Був же певен, що вбив людину! А виявилось – і не людину, і не вбив...

Тим часом одужання йшло своїм трибом. Рум'янець уже повернувся на обличчя жінки. До речі, прекрасне і молоде. В усякому разі Захар міг би заприсягтися, що досі гарнішого не бачив. І хоч парубок начебто ще й не мав дуже з чим порівнювати, він точно відчув, що жінка ця найпрекрасніша в цілому світі.

Наче від дотику його погляду, вона розплющила очі й мило усміхнулася.

– Злякався?

– Та... – непевно протягнув Захар. – Було трохи... Спершу. Поки не збагнув, що ти..., – він зам'явся.

Вона розсміялася, наче зашелестіла весняна діброва під сліпим дощем, і потягнулася звабно:

– ...не людина? Що – геть несхожа?

Захарові бухнула кров до обличчя, і він відвів очі вбік. А щоб приховати ніяковість, поцікавився:

– Ти перекидень?

– Ні, – жінка знову засміялася. – Ні, легіню, я не перекидень. Я – Морена. Або Церера, Геката... У мене багато імен. Але я волю перше... А тебе як величати?

– Захаром, – відказав той. А сам аж памороззю зсередини вкрився. Морена! Давня Володарка Часу і Долі! Богиня, могутнішою за яку були хіба що Перун та Велес... Хоча й вони, мабуть, остеріглися б ставати їй поперек дороги. Ім'я Морени у їхній громаді якщо й вимовляли, то лише пошепки і з острахом. Та й як не остерігатися тої, в чій руках сукалася нитка людської долі. А може, сукається й далі? Хіба про богів можна знати щось напевно? Це ж саме од її очей ховали жінки наніч своє прядиво і кужелі, аби не опряла потай і не накликала Біди, не наслала за недбалість і неохайність на оселю хвороби та злидні...

– Захар, – протягнула богиня, наче пробуючи ім'я на смак. – Гм... А скажи, хлопче, чого це тобі заманулося мене підстрелити?

Той аж схлипнув. Стрілець, щоб тебе... Цілив у птицю, а втрапив у молодицю. Тепер начувайся!

Тебе б прохромити накрізь, вибачив би? Ото ж бо... Спробуй розтлумач тепер богині, що не до неї мірив. І те, що вона безсмертна, справи не міняє. Однаково боляче... Сам же бачив, як корчилася. Захар зітхнув ще раз. Мовчанка затягувалася, а то було не вельми гречно та й не надто безпечно. Коли боги запитують, краще поспішити з відповіддю.

– Бо я хочу літати...

– Літати? – здивовано перепитала богиня. – А до чого тут одне з другим?

Морена все ще продовжувала лежати навznak, і її струнке тіло так і притягувало погляд парубка. І щоб не видатися ще більшим дурнем або нахабою (знати б, що жінці, чи то пак, богині видається більшим нахабством: коли витріщуються на її розкішне тіло, чи – коли вперто відводять погляд?) та не стовбичити поряд без руху, Захар заходився білувати її здобич.

Що й казати, сьогоднішній день видався не найлегшим у житті парубка. Спершу лісовик бавився з ним у відгадки. Потім підстрелений птах виявився богинею. Дякувати, що хоч вона, здається, сприймає цю пригоду з гумором. Захар крадькома кинув погляд на чарівні принади, насупив брови і засопів. Йому й раніше доводилося мати справу з дівчатами, але всі вони були свої, знані змалку і через те не чаїли в собі тієї п'янкої таїни, що знуртовує кров. Та й вродою, чого лукавити, значно

поступалися Морені. Не такому, як він, задивлятися на богиню! Он вона навіть не приховує своєї нагоди... Ще б пак! Хіба він сам соромився б якоїсь звірини? А чим простий смертний кращий для богині? Хоча – парубок аж захолов од власного нахабства – може, вона навмисно демонструє йому свою красу? Тоді, виходить, він – їй не байдужий?! І Захар знову злодійкувато глипнув на Морену.

Але думки думками, а богиня хотіла чути відповідь. І рад не рад, знімаючи шкіру з сарнятка та розпалюючи багаття, парубок слово по слові переповів Морені свої сьогоднішні пригоди.

– І де ж ті пір'їни? – поцікавилася богиня, що з кожною хвилиною виразно почувала себе дедалі краще.

Захар зойкнув і луснув себе по чолі. Уздрівши замість птаха поранену жінку, він так розгубився, що геть забув про все і тепер нізащо не відрізняв би свої пір'їни від десятка інших, що їхлегкий вітер ворушив у траві.

– Загубив?

Захар мовчки підняв з землі жмут пір'я. І така зажура, такий розпач вимальовувалися на його обличчі, що Морена утрималася від жартів, а потім цмокнула язиком і дмухнула наперед себе. Парубок стрепенувся, не знаючи, до чого йдеться, але одразу аж розцвів. Бо тепер уже тримав у руці лише дві пір'їни, і запрягнув би, що саме ті. Парубок так

міцно стиснув їх у руці, що аж побіліли кісточки на пальцях. Це було б надто жорстоко – отримати надію на сповнення мрії й одразу позбутися всього.

– Дякую, – ледь виговорив неслухняними устами.

– Бережи краще... Вдруге може не пощастити.

Захар подякував ще раз і заходився біля вогню. Дарма, що не минуло й години, як він перекусив з лісовиком. Од пережитого в парубка прокинувся просто вовчий апетит. І він з нетерпінням очікував, коли підсмажуться перші шматки м'яса.

Видно, сили ще більше повернулися до Морени, бо вона, хоч і продовжувала лежати непорушно, все ж пригадала, що цілком нага і вичарувала собі легкі шовкові шати, – вони оповили її від щиколоток аж до підборіддя. На ногах невідомо звідки з'явилися чудесні туфельки з блакитної парчі, гаптовані золотими нитками. А довге чорне волосся невидимий перукар зібрав під сьайливу від самоцвітів ажурну діадему. Аби не лежати на землі, вона підстелила під себе пухнастого, незвичної роботи, барвистого килима. Правда, її одяга мала цікаву властивість... Якщо дивитися на неї впрост, то видавалася вона щільнішою за нічний морок. Зате... О! Зате якщо зиркнути крадькома, самим лише кутиком ока, то виявлялося, що її прозорість не лише нічого не

приховує, а навіть підкреслює, відтінює усе привабливе для чоловічого зору. І парубок зиркав... Ризикуючи залишитися косооким на решту життя.

Невідомо скільки років (чи століть) було богині, та яке це мало значення, якщо очі підказували Захарові, що перед ним розпростерлася найвище двадцятип'ятилітня красуня. Блискуче, як вороняче пір'я, волосся. Тонкі брови. Гострий і трішки кирпатий носик. Карі очі. Лець припухлі вишневі уста. Тонка висока шия. Повні, але не надто великі, пружні перса. А стан такий тендітний, що легко вмістився б у двох його долонях...

– Здається, щось пригоріло? – мовила насмішкувато Морена. – А я вже зголодніла.

Захар сіпнув головою вбік і закликав спересердя.

Поки він милувався жіночими звабами, кілька шматків м'яса впали просто у вогонь і вже майже згоріли. Решта теж поволі наближалася до тієї небезпечної межі, за якою закінчується їжа і починається обуглене щось. Парубок покvapливо зняв з вогню прутики з м'ясом і нерішуче завмер. Коли б йому випадало їсти з кимось зі своїх, то поклав би страву просто на траву. Але ж тут...

Морена, очевидно, зрозуміла його вагання, бо знову клацнула пальцями, і перед нею опинилася велика срібна таця і два золоті келихи, повні якогось пахучого трунку. А в наступну мить, прутики вихопилися з рук парубка і ковзнули на

тацю. Туди ж перебралися з Захарової торби і паляниця з початою цибулиною та шмат бринзи.

– Я занадто багато витратила сил на воскресіння, аби вичарувати ще щось їстівне, – промовила богиня. – Думаю, на сьогодні нам стане й того, що є... – не договоривши, вона рішуче вп'ялася зубами у шмат м'яса. – Приєднуйся, – промурмотіла за мить з повним ротом, беручи другою рукою паляницю, – якщо не хочеш залишитися голодним.

Їжа й справді щезала з приголомшливою швидкістю. Тож Захар не примушував просити себе двічі.

– Зазвичай, я їм дещо манірніше, – усміхнулася Морена. – Але перехід від смерті до життя такий виснажливий. Ти навіть уявити собі не можеш. Щастя, що у нас була їжа, а то б довелося тобою закусити. – Вона весело розсміялася, бачачи, що Захар не може збагнути, жарт це чи ні. – Чув, либонь, від бабці з дідом, що злі відьми полюбляють вечеряти неслухняними хлопчиськами?

Та очманілий від побаченого і пережитого, Захар уже б і на те пристав.

Коли з наїдками закінчили, Морена взяла в руку келих і жестом запропонувала парубкові другий. Він і не думав відмовлятися. Зрештою, якщо богиня все ж надумає помститися, то їй

досить лише пальцями клацнути...

– Сік від лісовика й справді був чудовий, але м'ясо краще запивати вином. Спробуй, схоже, я вичарувала саме те, що нам зараз необхідно.

Захар слухняно ковтнув. Трунок був густий, терпкий і ледь-ледь кислуватий. Схожий на вино з підсолоджененого морозом терну. І одразу ж в тілі з'явилося відчуття легкості, як у ту мить, коли він почав перетворюватися на птаха. Думки теж зробилися зовсім невагомими і барвистими, як метелики, а потім узагалі пурхнули кудись далеко-далеко...

Ніч впала на гори як завше зненацька, наче тать із засідки. Миготіли зорі. Ледь жевріли вуглинки в ще недавно жаркому багатті.

– І далеко ти мандруєш, Захаре? – ніжний голос лагідно вплітався в м'яку тишу ночі.

– У скит, – правдиво відказав той.

– У скит? – здивувалася богиня. – Такий молодий? Невже життя вже встигло настільки розчарувати тебе? Чи така сильна віра в Єдиного?

Захар навіть не второпав, про що йдеться.

– Дві чи три сотні літ тому я нізачо не повірила б, що ця віра римських рабів зможе прижитися у вашому народі. Що ж, і богам трапляється помилитись. І от молоді, дужі легіні вже не несуть дарунків до ідолів Перуна, а

збираються марнувати життя в молитвах до Єдиного...

– Молитися? – парубок нарешті збагнув, що Морена має на увазі. – Та ні... Я до старця Актинія в науку. Хочу навчитися знахарству. Щоб людей од хвороб і смерті оберігати... – і затнувся на півслові, пригадавши з ким балакає.

Морена, як видалося Захарові, полегшено засміялася. А потім, по хвилині мовчання, мовила:

– Що ж, гарна мрія... Та й, схоже, ти саме той, хто може її осягнути. Не кожному смертному вдається собі на вечерю богиню підстрелити... – і вона знову дрібно розсміялася. А Захар здивовано помітив, що вторить їй на повний голос. – Про Актинія забудь. Я сама вчитиму тебе. Усьому, що зможеш збагнути... а там – подивимося... – вона знову захихотіла, а тоді посунулася трохи на килимі, даючи місце парубкові поруч з собою. – Ну ж бо, мисливцю, ходи сюди... Мені холодно. І щоб ти знав на майбутнє, – промурмотіла ніжно, – богам не лише молитви й упоминки бажані. Особливо богиням.

Прокинувся Захар від дошкульного холоду. Ранковий туман осів такою рясною росою, що уся його одежа, увібравши в себе водяні краплі, промочла наскрізь. Її дотик до шкіри викликав дроз в усьому тілі. Тож парубок зірвався на ноги і бігцем

подався до лісу по хмиз. Поміж дерев вологи було не так багато, і невдовзі сухі гілляки весело палахкотіли в багатті, а Захар з насолодою простягав до полум'я закоцюблі руки. Заздрісно позираючи на Морену, що солодко посапувала, вкутана з головою в свою хитру одіжку. Яка, схоже, ще й не промокала.

Про те, щоб спробувати тихцем утекти, не було й мови. Адже од богині однаково не сховаєшся. Та й як виглядав би він, коли б утік після цієї ночі? І хоч Захар чудово розумів, що для Морени був лиш миттєвою примхою, вроджена шляхетність не дозволяла парубкові повестися, як він вважав, по-свинськи.

Захар зігрівся. Думки сновигали в голові якоюсь безладною гурмою і, аби зайняти себе бодай чим, він вийняв із-за пазухи чарівні пір'їни. Якийсь час вагався, але цікавість таки взяла гору. І парубок, міцно затиснувши їх у кулаки, заходився одчайдушно махати руками.

Спершу радісно відчув уже звичну легкість у тілі, силу в крилах, гостроту зору. А потім його оповив непроглядний морок! Парубок покрутив головою, покліпав повіками, аж тут із жахом зрозумів, що його всього, цілком вкатує якась тканина. Він шалено заборсався у тій ніби торбі, пускаючи в хід і гострі кігті, і міцного дзьоба. Матерія не витримала його шаленого натиску і з

гучним тріском розійшлася на боки, утворивши досить широку діру. Захар миттєво вистрибнув крізь неї назовні і, аж трусячись од люті, обернувся, аби уздріти напасника, вчепитись у нього пазурами, бити і бити крильми та дзьобом, доки той не сконає. І остовпів. Перед ним безладною купою лежала його ж одежа. Перетворюючись у птаха, він не здогадався роздягнутись, от і став бранцем власної сорочки.

Огледівши себе з дзьоба до хвоста, Захар упевнився, що бодай зовні орел з нього вдався хоч куди. І останнім дурнем треба бути, аби не спробувати силу таких дужих крил. Хоч і тенькнуло щось у середині й тихесеньким жалібним голосочком заблагало: «Може, не поспішати? Краще, трохи згодом?». Та парубок відмахнувся од того скиглія, хоча для власного заспокоєння таки додав: «Я ж низесенько, понад самою землею...»

Чари лісовика слухняно підняли його в повітря.

Від неповторних вражень серце спершу завмерло в грудях, аж захололо, а тоді кинулося вистрибом наздоганяти згаяний час. Застукотіло, зацокотіло. Голова пішла обертом, і на якусь мить Захар навіть утратив відчуття, де верх, а де низ. Розчепіривши крила, наче людина, котра боїться впасти з вузької кладки, він плавно ковзав униз по схилі гори, лише в кількох метрах над землею.

Трапилося б йому зараз на дорозі якесь дерево, то неодмінно засів би помежи гіллям, або й луснувся добряче чолом до стовбура. Таким незграбним та непевним був його перший лет. Але ось переляк минув, і парубок опам'ятався. Обережно ворухнув крильми – раз, другий...

Він летів! Не тямлячи себе від захоплення, Захар набрав повні легні повітря й радісно заклекотів. Він більше не був приречений усе життя човгати ногами по землі! Йому підкорилися небеса.

Парубок все дужче й дужче змахував крильми, з кожним помахом підіймаючись дедалі вище. На якусь мить йому навіть видалося, що сонце стало ближчим і гарячішим. Однак теперішні очі болючіше сприймали блиск сонячного проміння, тож він обернувся хвостом на схід і став виглядати внизу здобич.

Шматок свіжого, ще теплого, від крові, що парує, м'яса був би зараз у самий раз. Хоча, на гірший випадок, він не відмовився б і від тлустенького хом'ячка.

Призивний клекіт Захар почув швидше, ніж побачив симпатичну орлицю. Радісно відповівши їй, беркут кинувся назустріч. Але орлиця легко ухилилася від нього, зграбно перекинулася в повітрі й уже за мить опинилася на спині у Захара, притискаючи його додолу. З кожним помахом крил примушуючи знижуватися. Він був од неї значно

сильнішим, масивнішим, та, очевидно, не лише в людей заведено добровільно коритися особам жіночої статі, бо й орел дав слухняно посадити себе на узліссі. І лише там запитливо заклекотів. Мовляв, що за дивацтва?

Та замість відповіді, несподівано отримав такого стусана, що беркиць покотився по траві. Дві пір'їни випали з його крил, і в ту ж мить птах обернувся на Захара.

Парубок був як заспаний, кліпав повіками і не переставав час од часу потирати кулаками очі. А перед ним, взявшись у боки, стояла люта Морена.

– Не смій більше так робити! – вигукнула сердито. – Життя обридло?!

– А що трапилося? – зніяковіло перепитав парубок, що все ще не міг прийти до тями. – Я лиш спробував перевірити дарунок лісовика.

– Дарунок... – Морена вже заспокоїлася, і на її обличчі знову з'явилася безтрепетна маска богині. – Твоє щастя, що ти ще не забувся настільки, аби розтулити долоні...

Парубок спершу запитально дивився на неї, а коли сказане дійшло свідомості, пополотнів і судомливо ковтнув слину. Власне розтерзане тіло так чітко уявилося Захарові, що він аж здригнувся.

– Одвічна людська нерозважливість, – буркнула Морена. – Всі як один мрієте стати рівними богам, а навіть власним розумом не

навчитеся послуговуватись.

Захар ніяково похилив голову.

– Я не збирався довго... Лише хотів переконатися, чи зумію. А там і незчувся...

– Морена усміхнулася.

– Чи ж мати не наказувала тобі остерігатися в дорозі усілякої нежиті?

Захар промовчав.

– О люди! Спершу викликають її до життя, потім винищують упень і все ж наївно переконані, що шматок паляниці зможе настільки змилювати серце одного з них, що він зробить подарунок без жодної потаємної думки...

– А що? – стрепенувся парубок. – Лісовик таки обдувив мене? Але ж ти сама вчора говорила...

– Те, що я казала вчора, можу і сьогодні повторити... Але! Є дві дрібниці, про які я просто не встигла, а лісовик, певно, не захотів тебе попередити. Перше, що пір'їни потрібно не лише затискати, а й ще якимось забезпечити. Наприклад, приклеїти їх до долонь живицею. І друге, польоти повинні бути досить короткими і не надто частими. Адже ти вже відчув якісь бажання, що швидше пасували птахові, ніж людині. Так-от, кожне перетворення знищуватиме в тобі частинку людини і залишатиме по собі частинку орла. Тож прийде мить, коли ти, навіть випустивши з рук пір'їни, все

одно залишишся птахом!

– Оце так дарунок! – вигукнув вражено Захар.

– Цур мене з тими пір'їнами! Більше й не доторкнися! Нечисть клята! А щоб йому...

– Ну, це ти кажеш знову не думаючи, – зупинила його красномовство Морена. – Не така вже й велика ціна за вміння літати. Тим більше, що ти сам цього хотів, а лісовик пропонував багатство. Тут він тебе не обманув. Але годі про це. Тепер ти попереджений і більше, маю надію, дурниць не чинитимеш. Так?

Парубок похнюплено кивнув.

– А до речі... – Морена ступнула крок уперед і легко притулилася до парубка усім тілом. – Учора ти мене вечерею пригощав, то чому б мені сьогодні не запросити тебе на сніданок? Тим більше, я пригадую, ти начебто вчитися збирався?

– А так, – погодився Захар.

– Ну, то бери свої пір'їни в руки і гайда за мною. Одежу можеш підхопити в кігті, а хочеш – тут покинь. У замку щось підберемо для тебе.

– Як? – здивувався парубок. – Ти ж щойно казала...

– Я ще багато чого скажу, – кивнула головою богиня, – а твоя справа уважно слухати і хутко робити, як велено. Інакше – ти не мій учень, і ми розстанемося просто тут!

– Згода, згода, – покvapно відказав Захар. – Я

слухатимуся кожного наказу. Але ще одне запитання, якщо твоя ласка?

Морена насупила брови, тоді уявила собі, як вони мають обоє виглядати збоку: нагі, майже одного віку, скуйовджені, ще розгарячені, захекані... Ну чим не коханці? І знову захихотіла. Ні, аби тримати цього шибайголова в шорах, їй доведеться набавити собі зо два чи й три десятки літ. Правда, тоді вже не буде того, про що й зараз із приємністю згадує тіло. А вона й так уже досить постилася. Можна сказати, з того часу, як цей світ прихилив свої коліна перед Єдиним. Морена зітхнула.

– Якщо лише одне, то нехай. Запитуй.

– Ти сказала, що люди викликали до життя лісовиків. А може, ти мала на увазі усю нечисть? Як це зрозуміти? І чому так стається, що людині вдається перекидатися на птаха? А ви, боги, безсмертні в будь-якому випа...

– Хвала тобі, невігластво! – вигукнула Морена. – Лише останній неук, що не має жодного уявлення ні про структуру Всесвіту, ні про будову клітини, може запитати подібне, будучи щиро переконаним, що ось зараз я все на пальцях йому поясню. І це мало бути одним маленьким запитанням? Краще не виводь мене з терпіння.

Але Захар дивився на неї так простодушно і віддано, що розсердитися по-справжньому Морена

не змогла. Вона лише похитала головою, мовляв, ой, наберуся я ще з тобою біди, і відказала:

Що ж, значить нам тим більше час забиратися звідси і братися за навчання. Сподіваюся, безмірна цікавість допоможе тобі в цьому.

* * *

Те, що Морена гучно називала замком, ззовні виглядало звичайнісінькою горою, вершина якої була зрізана так, що перед гладкою прямовисною стіною утворилося щось на кшталт не дуже великого майдану. А всемогутня жага життя дозволила, навіть на цій голій скелі, зачепитися розмаїтим травам, кущам і кільком кедром.

Зі скелі на майданчик, дещо приховані деревами, визирали міцні, потемнілі од віку модринові двері, куті позеленілою міддю, і двійко широких, забраних надійними віконницями вікон.

Сонце вже виразно вказувало на полудень, коли пара величавих беркутів опустилася на цей природний балкончик.

Морена звичним рухом перекинулася через голову і знову перетворилася на молоду чарівну жінку. І Захар вже вкотре мимохить замилювався нею. Тіло богині було наче висічене з найдорожчого рожевого карарського мармуру.

Що ж, не покрививши душею, парубок міг сміло вважати, що досі йому неймовірно таланило. Бо пригоди його можна було порівняти лише з безконечними казками, які так полюбляють розповідати онукам зимовими вечорами дідусі й бабусі. Бо й справді, хіба ж повірили б Захарові вдома, спробуй він розповісти про побачене і пережите?

Парубок так глибоко замислився, що аж стрепенувся, почувши невдоволений окрик Морени:

- Довго ще накажеш чекати, поки ти зволиш людиною стати?

Отямившись, поквапився розтулити долоні. А повернувши собі звичний вигляд, став хутко натягати штани.

- Можеш не поспішати, – озвалася посміхаючись Морена, що й досі залишалася зодягнуеною лише в покривало, утворене з її власного волосся. – Поки я не плесну в долоні, ми залишатимемося на самоті, наче в пущі.

- Та воно, звісно... – пробурмотів ніяковіючи парубок. – Але мені так зручніше. Звичніше.

- Розумію, – погодилася з таким поясненням богиня. – Тоді і я, як ти.

Вона клацнула пальцями і виявилася зодягнуеною у вишиту золотими та срібними нитками, найтоншого полотна сорочку, що

закінчувалася ледь нижче стегон. Стягнув у поясі ремінцем з гадючої шкіри. Волосся акуратно сплелася в товстелезну косу і прикрасилося віночком з живих троянд. А на високих грудях переливалися всіма барвами три разки намиста зі смарагдів, рубінів, хризолітів, халцедонів та сапфірів. А нижче... Захар ледь стримав сміх. Стрункі ноги Морени повивали безрозмірні, зшиті, певно, з десятка ліктів прозорого мусліну, шаровари. А делікатні ступні утопали в м'яких капцях з задертими догори дзьобами, які ще до того ж прикрашали кришталеві бубонці.

- Що таке? – здивувалася, щось відчувши, Морена, яка з видимим задоволенням оглядала свої шати. – Хіба ваші молодиці не так зодягаються? Ага, – збагнула, дійшовши до капців, – тут й справді щось не те. – Вона пробурмотіла пошепки кілька незрозумілих слів і вдруге клацнула пальцями. В ту ж мить на ногах у неї з'явилися чудесні сап'янові чобітки, зеленого кольору, а замість шароварів, звабні стегна богині оповила розшита мальвами оксамитова плахта.

Помітивши вираз захоплення на обличчі юнака, Морена вдоволено усміхнулася.

- Ну, якщо ми вже причепурилися то ласкаво прошу до моєї оселі, – І легко плеснула у долоньки.

Захар й оком не кліпнув, як біля дверей не

знати й звідки, наче з-під землі появилися два гноми. Зростом завбільшки з лісовика, лиш значно кремезніші, і бороди мали не зелені, а вогнено-руді. Гречно вклонилися Морені й широко розчинили обидві стулки дверей.

Навколо богині одразу аж зароїлося від повітруль. Чарівні, зодягнені у різнобарвні, напівпрозорі шати, вони зі сміхом і щебетом оточили її, наче люблячі діти ніжну матір. Двійко з них, в одежах золотистого кольору, поштиво підхопили Морену під руки, решта ж у цей час посипала стежку перед нею пелюстками квітів. А з дверей замку вже долинала весела коломийка.

Давно переставши будь-чому дивуватися, Захар впевнено посунув слідом. Повітрулі кружляли і навколо нього, але не торкалися. Чи то не відали ще, пощо він тут, чи одлякувала їх сувора міна на обличчі парубка. Яку він, про всяк випадок, напустив на себе. Лише гноми спробували було заступити шлях парубкові. Та позмагавшись з ним якусь мить поглядами, шанобливо розступилися.

Поминувши поріг житла Володарки Долі, Захар опинився у просторій залі, що, мабуть, правила у цьому гірському палаці за сіни. І хоч віконниці й надалі залишалися зачиненими, світла тут не бракувало. Можна навіть сказати, що світилося практично все. І велетенські дзеркала, які рясно висіли на стінах, і майстерно різьблені

мармурові колони, що підтримували неосяжне гранітне склепіння зали. І сама стеля випромінювала щось лагідне і бархатисте. Світло було розсіяне скрізь і ніде. Наче в імлистий зимовий день, коли й не збагнеш, від чого саме виднося: од хмар на небі, чи од снігу на землі?

Усе те Захар підмітив ніде не затримуючись, бо Морена легким кроком перетнула сіни і підійшла до наступних дверей, які хутко розчахнули перед нею двійко інших гномів. Захар відрізнив їх лише тому, що перші були зодягнені у зелені киптарики, а ці – синього сукна. В усьому ж іншому їх сплутала б, певно, і рідна мати.

Музика стала голоснішою, хоч музикантів і далі не було видно.

Ця зала була ще багатішою, пишнішою й веселішою. І тут чекали гостей.

Оранжевий гном підтримував вогонь у каміні. Ще один – крутив над ним нанизаний на вертел добрячий шмат м'яса. Посеред зали з десяток або й більше повітруль накривали довжелезний стіл, призначений для обіду одночасно не менш як на три дюжини персон. Келихи, джбани, глеки з довжелезними шийками, тарелі й таці, що наче з повітря з'являлися на ньому – все було виготовлене зі щирого золота і майстерно розписане різноколірними емалями. Що ж до страв, то на стіл потрапило все, що будь-коли бодай доводилося

бачити Захарові, й утричі більше такого, що він і назвати б не зміг. Парубок уже чекав, що ось-ось прочиняться ще якісь двері і до зали увійде натовп богів і богинь. Бо й на мить не міг припустити, що уся ця розкіш призначена лише для звичайного сніданку.

Але обабіч столу гноми поставили лише два мереживно вирізьблених крісла.

Богиня, поглядаючи на нього, лиш задоволено посміхалася. Що ж тут дивного? Усякому хочеться справити враження. І навіть тисячолітня мудрість не цурається дрібних радощів.

І саме ця усмішка дозволила парубкові трохи отямитися. Бо хоч усе навколо переконувало його, що він в гостях у богині, всміхалася вона все ж, як звикла горянка. Тож коли Морена величаво опустилася в одне з крісел, Захар, не чекаючи на запрошення, рішуче, а од через те незграбно, мов ведмідь, посунув до іншого.

- Сідай, сідай, – запізнило запросила його богиня, якій навіть сподобалося нахабство парубка. Адже вона збиралася протримати його біля себе не один рік. А слухняність, може, й приємна, але ж і набридає швидко. – Кажуть, що через порожній шлунок і наука не пробереться. Тож наповнім його, перш ніж розпочнемо мордувати мозок.

Воля господині – закон. Голодати Захарові особисто не доводилося, але від старших людей

відав він, що то таке, і змалку до їжі ставився серйозно. Напихатися над міру не напихався, але завжди намагався покуштувати всього до смаку. Бачучи таке його ставлення до їжі, повітрулі пильно слідкували за тим, аби тарілка парубка не встигала спорожніти. А легкі вина щоб не щезали з кубків.

Морена ж лише куштувала то того, то іншого.

- Смакує? – поцікавилася за якийсь час.

- Угу, – відказав лаконічно Захар, що саме старанно пережовував шмат, дикої гуски, запеченої в якійсь чудернацькій гострій підливі. Тоді проковтнув, запив з кубка і додав: – А отець Іакинфій казав, що боги нічого не їдять.

Морена мимоволі розсміялася.

- Так, це безпрецензійна вигадка. Яхве й досі вельми вдячний за неї... Олімпійцям хоч нектар та амброзію греки дозволяли... А ти можеш собі уявити тисячолітнє життя без права на крихту їжі і краплю вина? Не дивина, що Єдиний після подібного знуцання розпорошив плем'я зухвалих іудеїв по цілому світі. Я б і не таке од люті витворила. Добре, що хоч вам нічого подібного не спало на гадку.

Захар лише очима кліпав.

- Наситився? – озвалася ще трохи згодом богиня, завваживши, що парубок уже не торкається нічого на столі.

- Так, вельми дякую.

- На здоров'я.

Морена плеснула в долоні, й музика стихла, а слуги поквапом звільнили стіл від посуду і решток трапези. Зала спорожніла.

- Зараз мені треба трохи подумати, – мовила богиня.– А ти тим часом поброди по замку. Розглянься, що й до чого. Звикай, одне слово. Такому невігласові, як ти, довгенько доведеться тут побути, доки розуму наберешся. А неуком я тебе від себе не відпущу. Аби мені потім за тебе не соромно було. – Морена усміхнулася, аби дещо згладити прикрість сказаного. – А щоб не блукав ти, – додала, – на тобі провідника. Він дещо страховидний, але ти до нього хутко звикнеш, – і богиня знову плеснула у долоні.

Добре, що вона вчасно попередила Захара, бо чудище, яке вихопилося на залу, могло перелякати кого завгодно. Мало воно зросту добрий сажень, геть усе поросле чи то волоссям, чи то мохом. А на морді серед тих зарослів ледь проглядало двоє червоних буркал. Що ж до рук і ніг, то навіть для такого здоровила вони були не менш як удвічі завеликі. Долоні – лопати, а ступні ніг й порівняти ні з чим.

- Це Той Що У Скелі Сидить, – мовила Морена. – Але ми кличемо його Гримайлом. І ти так зви.

Захар кивнув.

- Він проведе тебе скрізь, де захочеш. А що не зуміє пояснити, я потім сама оповім. Ну, все, йдїть... – Морена зручно вмостилася у м'якому, оббитому білою замшею фотелі, на який замінилося крісло, і перестала звертати на них увагу.

Захар слухняно ступнув до найближчих дверей. А прислужники – гноми запопадливо відчинили їх перед ним. Гримайло посунув слідом. Та на порозі парубок нерішуче зупинився й кахикнув.

- Що ще? – поцікавилася богиня. – Знову якесь питання муляє?

- Не сердься ... – Захар завагався, не відаючи до пуття, як має до неї звертатися. Минулого вечора вони обходилися без слів, а сьогодні він більше слухав, ніж говорив. – Не сердься, пані...

- Пані? – перепитала Морена. – Що ж, нехай буде. Так що ти хотів запитати?

Захар трохи наблизився, аби не кричати. Зала видавалася йому надто великою, аби говорити впівголоса.

- Ось ти вже вдруге кажеш, що люди щось створюють... Спершу йшлося про лісовика й інших. Тепер – по-твоєму виходить, що боги повинні їсти лише те, що ми дозволимо. Не розумію. Отець Іакинфій говорить, що все у світі створено Богом Єдиним. – Тут він пригадав, з ким говорить, і знітився: – Вибач, я, либонь, надто

багато хочу знати... Але ти весь час стверджуєш, що геть усе – і добре, і лихе – виходить від людей. Кому ж вірити?

- А ти сам як мислиш?

- Звісно, богиня повинна бути мудрішою за якогось священика і краще розумітися на цих справах. Та й самому приємніше думати, що ти чогось та вартий у цьому світі. Але, чесно кажучи, не надто віряться.

Морена вдоволено кивнула.

- Що ж, приємно чути, що я в тобі не помилилася. А якщо скажу, що саме моє твердження істине, ти повіриш на слово?

Захар опустил голову.

Морена зітхнула і провела рукою по обличчі, наче стираючи втому.

- Добре, нехай буде по-твоєму... Я спробую пояснити. Слухай, але нічого не перепитуй. Якщо чогось не збагнеш, то так мусить і залишитися. Повернемося до цієї розмови років через два-три. Хоч на той час, певно, ти вже про подібне не запитуватимеш, бо й сам усе збагнеш... Ваш і наш світ – це лиш відображення Ідеї, Думки, Мрії. А люди, хоч вони ще й досі про це не здогадуються, і є їх носіями. Отож усе, що навколо, викликане до життя лише тому, що люди про це думали. Мріяли чи жахалися – то вже інша розмова, але уявляли собі чітко! Ось, наприклад, візьмемо зорі... Була

над вашими головами вночі темна, страшна чорна безодня. Але почав хтось міркувати, що було б добре, якби там бодай іскорки від багаття жевріли, все ж не так похмуρο буде. Потім до такої ж думки ще хтось долучився, ще... От і маємо тепер небо в блискітках.

Захар не проронив і слова, але увесь його вигляд виказував, що він не може повірити у почуте. Ще б пак, якась там мрія, невідомо кого до того ж, і – зорі! Хіба ж він, Захар, мало мріє? І сповнилося хоч щось?

- Бачу, що почала надто складно. – протягнула невдоволено Морена. – Спробую спростити. От у вас родина велика?

- Тридцять чоловіків. Наш рід не найбільший у громаді, але міцний. Наші жінки здебільшого хлопчиків народжують.

- І ви всі в одній хаті мешкаєте?

- Чого б це? Ні... Вісім дворів у нас.

- А як ви відділяєтеся?

- Ну, старший одружений син, з дітьми, може захотіти перейти під власний дах.

- Себто, перш ніж братися до будівництва власної домівки, він починає про неї мріяти?

- А-то... – погодився Захар. – Часом навіть не один рік поспіль.

- А разом з ним про нову хату мріють й невістка, і діти їхні?

- Жінка, звісно, думатиме про це безугаву, – підтвердив Захар. – Бо там вона вже справжньою господинею стане. А дітлахи, певно, ні. Їм без дідуся з бабусею сумно буде.

- Але думають про хату всі. І навіть дідусь з бабусею, і сестри з братами, і ще з півсела родичів і товаришів, що потім допомагатимуть при будові. Так?

- Безумовно. – стенив плечима Захар, мовляв, це ж бо й так зрозуміло, навіщо стільки говорити.

- От, як результат усіх цих мрій і думок, і з'являється у вашому селі ще одна нова хата.

- Ага! – пирхнув Захар. – Поки ота хата сама появиться, знаєш, скільки поту від того думання доведеться пролити?

- А коли б ти, приміром, повернувся з мандрів і побачив її вже готовою? Чи не видалося б тобі, що вона наче сама виросла?

Захар замислився.

- Ну, якщо так подивитися, то звісно... Але до чого тут?... Ага... То й зорі так? – протягнув непевно. – Ми лиш не маємо змоги спостерігати, як їх будують. Так?

- Молодець! – легко плеснула долонями Морена. – Все ж я в тобі не помилилася... Правильно... Якщо не копати глибше. Думка рухає розвиток світу! Вона створює все... Все! А ви – люди, носії Розуму, в якому ці думки

зароджуються. Бо лише вам властиво мріяти!

- То, виходить, – затнувся Захар, – що ми і...

і...

- Чого загикуєшся? – засміялася Морена.

- Вибач, – парубок очевидно не міг примусити витиснути з себе того, що намислив.

- Та кажи вже!

- І богів?

- Е-хе-хе... – Морена похитала головою майже осудливо. – Богів ви вигадали в першу чергу! У Всесвіті треба ще пошукати таку могутню силу, як Людський Розум, і водночас, таку беспорядну. Звісно, значно простіше вигадати когось, хто буде винен за поганий урожай, ніж самому допильнувати усього. Ну, нехай... Раз вам вже так легше... Але ж навіщо весь час вигадувати щось інше? Чим ми вам не догодили, що виникла потреба в Єдиному?

В останніх словах виразно забриніла образа, і аби не виказати себе, Морена сердито тупнула ногою.

- Ти щезнеш нарешті з моїх очей, чи ні? Досить запитань! Іди, поки я не наказала випхати тебе штурханцями геть! Гримайло! Забирайтеся!

На цей раз Захар уже не став затримуватися на порозі.

Двері, як виявилось, вели в залу, залиту примарним зеленавим світлом, що спливало з

чарівної кришталевої кулі, підвішеної під високим склепінням. Все тут було незвичним і дивним для людського ока...

Узявши праворуч від входу, Захар побачив величезний стіл, вирізьблений з однієї гранітної брили. Далі – тягнулися безконечні стелажі, заставлені склянками, колбами та ретортами з різноколірним вмістом, позначеними незрозумілими написами. Ліворуч од входу, навпроти стелажів стояли такі ж довжелезні старовинні засклені шафи, захарашені грубезними книгами і сувоями старовинних рукописів. Шафи впиралися в різьблений дубовий стіл, що міцно тримався долівки чотирма ніжками, причому, переднім майстер умілою рукою надав подобу журавлиних, а дві позostalі належали якомусь могутньому хижакові. На деці, оббитій червоною замшею, лежала книга. Ні, радше – **Книга !!!** Бо фоліант цей був таким великим, об'ємним, що аби перенести його з місця на місце знадобилися б сили двох дужих чоловіків. Щоправда, глянувши на Гримайлові граблі, Захар збагнув, що тут було кому навіть носити її за Мореною на кшталт молитовника. Вичеканий напис на обкладинці з золотої фольги, в якому кирилиця поєднувалася з арабською в'яззю, східними ієрогліфами та древніми рунами, звісно, нічого не сказав неписьменному парубкові. А перед його очима

лежав **Літопис життя минулого й прийдешнього**, інакше сказати: **Книга Долі** ! Звісно, що аби зазирнути у неї, простого вміння читати було б надто мало. Непосвяченому в таїнства білої та чорної магії **Книга** не відхилила б завіси, що суцільною, непроникною пеленою затуляє перед смертними їхнє майбутнє. Та Захар і так лиш ковзнув по ній трохи здивованим поглядом (все ж розміри фоліанту вражали) і похитав головою, мовляв: ой, ой, ой! це ж і мені, певно, доведеться усе те прочитати... А скільки ж іще в інших шафах.

Обабіч столу, на стіні, висів дивної роботи гобелен.

На червоному шовковому тлі золотий дракон розправляв крила, вигинався каблучкою й намагався схопити зубатою пащекою свого ж власного шпичастого хвоста. Гобелен, хоч і був досить великий, все ж не сягав долівки, і, прослідкувавши очима донизу, парубок побачив, що звідти проглядає край порога. Золотий дракон пильнував двері!

Захар ступнув було ближче, але в ту ж мить Гримайло становчо кахикнув, наче задуднів у бочку.

- Що? – поцікавився парубок.– Туди не вільно?

- Не вільно, – прогук той.

- Чому?

- Туди і Морена без Перуна не заходить.

- То се Перунів замок?

- Ні. Замок Морени.

- То чого ж без Перуна не вільно?

- Там кінь Перунів.

- Кінь? – здивувався Захар.

- Авжеж... Кінь.

- От би глянути, який він з себе? – загорілись очі в парубка. – Жодного разу не доводилося бачити, на яких конях боги їздять. Може, зазирнемо на хвильку? Обіцяю, я його не чіпатиму.

Аж тепер Захар зрозумів, чому чудисько так дивно прозвали. Бо воно несподівано роззявило пащу і звідти почулися звуки, схожі на ті, що лунають в горах, коли зі скелі скочується лавина. І ще трохи часу мусило минути, поки парубок збагнув, що це той так сміється.

- Ну, – перепитав, коли гуркіт трохи стих, – чого регочеш?

- Ти, гур-гур-гур... обіцяєш... гур-гур-гур... не чіпати... гур-гур-гур... Пегаса?

- А це ще хто?

- Кінь... гур-гур-гур... так зветься... Кінь Перуна.

- Невже він такий страшний?

- Страшний? – одразу ж споважнів Гримайло.
– Не відаю. Я сам його ніколи не бачив. Лиш знаю, що це – Смерть! Ніхто окрім Бога Війни не може й

наблизитися до нього!

- Як же тоді його годують? Чистять? Невже Перун сам свого коня доглядає?

- Не відаю... – Гримайло здвигнув плечима. – Але щиро тобі раджу, людино, якщо життя любиш, забудь про ці двері.

Якийсь час парубок вирішував: має він право чи ні зазирнути й у ті, потаємні, двері. Що двері потаємні, сумніву не виникало. Чого б вони були прикриті гобеленом, як не від сторонніх очей? Потім кивнув і відійшов геть, подумки пообіцявши собі ще повернутись, коли довідається про все тут трохи більше.

Розділ другий

Карпати. Той же замок Морени (два роки пізніше)

Під скляною колбою завбільшки з добре відро, весело тріщав жаркий вогонь. Тихо жебоніла льодяна вода у прозорих кришталевих трубах. Кипіло, бурлило золотисте вариво, й іскристі, чисті як сльоза краплини поволі збиралися в іншій, дещо меншій колбі.

Гримайло нетерпеливо тупцяв поруч Захара, весь час потрапляючи йому під руку. Нарешті той не витримав і гримнув на добровільного помічника.

- Або забирайся геть, або стій на місці! Он, краще, вогонь пильнуй, щоб не пригасав.

- Та я що, я пильную...– вибачливо прогук той. – А довго ще?

Минуло більше двох літ з того дня, як Захар Беркут потрапив у науку до Морени. Багато що змінилося відтоді. Метикуватий сільський парубок освоїв грамоту, арихметику. Маючи до своїх послуг величезну бібліотеку замку, а учителем – богиню, Захар за такий короткий час вникнув і в ази алхімії. Що й намагався сьогодні використати для себе. Поки Морени не було в замку.

Дні йшли за днями, а Захар так і не полишив надії побачити коня Перуна. Знав, що небезпечно, але та небезпека лиш розпалювала його цікавість. Морена вперто не хотіла про нього розповідати, а коли Захар вже аж надто набридав, відказувала, що він прийшов вчитися, як людей од смерті рятувати, а не вбивати. Воно то так, але хіба ж зашкодить бодай уздріти ту смерть?

Але як то вчинити, коли Морена не дозволить нізащо, а без неї Гримайло пильнує кожного його кроку?

На користь наука пішла, і Захар таки вигадав спосіб, як позбутися невсипного сторожа.

Краплини дедалі повільніше скочувалися у приймальну колбу, що вже більш як наполовину була заповнена абсолютно безбарвною рідиною.

- Певно, досить, – мовив наче до самого себе Захар і задоволено відмітив, як радісно заблищали очі чудиська. – Будемо знімати пробу.

Він неквапом погасив вогонь. Вивільнив із затискача шийку колби. Зняв холодильник. Подачу води тим часом перекрив Гримайло. Обережно понюхав. Запах був ледь уловимий...

- Начебто, усе гаразд...

Сколихнув рідину в колбі й залишився задоволений. Її було більш як гарнець. Може, старчило б і на три кварта. Обережно перелив усе до краплі в задалегідь підготовлений мідний глек і переніс на стіл.

Гримайло тим часом приніс із кухні дзбан холодного узвару, шмат сала, кілька паляниць і полумисок квашеної капусти.

Захар вийняв із шухляди делікатний кришталевий келішок і масивний, на півпляшки, золотий кубок. Налив в обидва по вінця і присунув менший собі. Гримайло ж одразу схопив другого.

- Ну, – мовив Захар, – будьмо!

Гримайло крякнув і вилив самогон з кубка собі до рота. Захар лиш пригубив, та й то мусив похапцем запити узваром. Парубкові видалося, що до вуст його потрапив живий вогонь. А Той Що У Скелі Сидить лиш кудлатою головою покрутив од задоволення.

- Ще? – приохотив його Захар.

- Угу.

Парубок щедрою рукою плеснув у кубок. Гримайло вихилив і це.

Уже давненько Захар намагався напоїти свого сторожа, аби звільнитися хоч на часину з-під опіки. Але досі всі спроби були марними. Гримайло висьорбував вино відрами і залишався тверезим. І ось одного разу, переглядаючи різні алхімічні рукописи, Захар трапив на пораду, як запобігати скисанню вин у довгій дорозі. Невідомий автор радив перегнати вино, розділяючи його на легколетку частину, яка зберігає смак і запах напою, та звичайну воду. Автор доводив, що таке вино не скисне, хоч як довго не довелось б його зберігати, і при перевезенні займає значно менше місця. Водою ж його можна розбавити вже на місці. І тут Захар подумав: «А що як не розбавляти? Може, таке вино буде міцніше і таки звалить з ніг чудисько?». Потай від Морени він спробував перегнати одну пляшку, і експеримент вдався... Оцінив його результат і Гримайло. Скуштувавши «ущільненого» вина, він оголосив, що Захар осягнув вершин мудрості й усе подальше навчання буде лише марною тратою часу. Й одразу став пропонувати йому поміч в наступних експериментах. Ледве-ледве вдалося Захарові вгамувати його ентузіазм і вмовити зачекати доки Морени не буде в замку.

І ось цей день настав.

Після четвертого кубка Гримайло почав мугикати якусь свою скельну пісню, від чого в лабораторію примчало кілька гномів і повітруль – довідатися, що трапилось. П'ятий кубок налаштував чудище на меланхолійний лад, і він став скаржитися на своє життя. Мовляв, усе те сидіння в камені йому вже поперек горла. Інша річ – Той Що Греблі Рве! Хоч час від часу може душу відвести... Не згадуючи вже про Перелесника... Шостий кубок поставив крапку на балакучості Гримайла. Він схилив голову на груди і сповз із крісла на підлогу. Проте Захар, про всяк випадок, влив йому в рота ще й сьомий...

Дорога до таємниці була вільною.

Відхиливши лівою рукою гобелен з чарівним сторожем, вигаптуваним золотом, Захар поклав десницю на товсту, бронзову клямку. Натиснув, тамуючи подих, ладен миттєво відстрибнути вбік у разі небезпеки. Але цього разу ще минулось... Важкі двері подалися напрочуд легко, відкриваючи перед очима парубка кам'яні сходи, що досить полого вели кудись у глибину гори.

На якусь мить Захар завмер непорушно. Одна справа – прочинити шпарку в таємничих дверях і, коли щось не так, одразу ж затраснути їх щільно. Мовляв, я нічого не бачив, нічого не відаю... Зовсім

інша річ – коли доведеться увіпхатись, так би мовити, з головою. Тут уже не розведеш руками, не скажеш, що ненароком, якщо упіймають. Парубок навіть сіпнувся назад, але цікавість таки взяла верх над обережністю.

- Я лиш трішки спускаю й одразу – назад, – прошепотів до самого себе, додаючи собі ж духу.

Сходинок по сходинок, крок за кроком Захар обережно посунув вниз. Світло на сходах якраз вистачало, аби не перечепитися за власні ноги. Якби парубок мав таку ціль, то певно налічив би вже не менш як сто сходинок, перш ніж затримався удруге. Сходи, що з прочинених дверей видавалися не надто довгими, насправді виявилися просто безконечними. І Захар знову замислився над тим, чи варто пертися й далі? Сказано ж бо: не відаючи броду... Але він уже зайшов надто далеко, аби вертатися, нічого не довідавшись. Та й примарливе світло в кінці тунелю було яскравішим – замість зеленуватих променів у ньому з'явилося більше червоних. Але не зловісних, як ото у відблисках пожежі, а скоріше лагідних, наче липневий захід сонця.

Нарешті кам'яна «драбина» таки скінчилась, і Захар опинився у ще одній печері, (увесь замок був, по суті, не чим іншим, як однією велетенською печерою) однак уже не такій просторій, бо при бажанні, підстрибнувши, можна було досягнути

руками склепіння. Ця зала вже нічим не вирізнялась, викликаючи в уяві скоріше аскетичну келію, житло самітника, ніж один з апартаментів всемогутньої Володарки Долі.

Зрештою, це були ніби ще одні сіни, бо окрім сходів, що привели сюди Захара, виходило до неї ще двоє дверей, ліворуч і навпроти. Коли б не... Тільки-но призвичаїлись очі парубка й до цього освітлення, побачив він, що, майже заховавшись у дальньому правому кутку, прикипів до стелі величезний сталактит. Кам'яною борулькою навис над глибокою, може, тривідерною чашею, вірізьбленою з одного кристалу гірського кришталю, що був, наче корона, укріплений на голові у велетенського, срібного, потемнілого од віку, беркута. Зроблено талановито і так майстерно, що видавалося: мить – і у хризолітових очах його спалахне життя, птах розправить могутні крила, заклекоче і вирветься на волю. Захарові навіть стало шкода орла. Спробувавши радощів польоту, парубок розумів тепер, як має мучитися птах у цій норі.

З іскристого, наче всіяного дрібними діамантами чи кристаликами солі, сталактита поволі, по краплині, в чашу стікала чиста вода. І збиралася вона там довгенько, бо, незважаючи на значну місткість кришталевої посудини, було в ній тієї водиці мало не по вінця. Кілька кварт – і

переллється через край, вихлюпнеться на голову срібному беркутові.

Мов зачарований, ступнув Захар ближче і впіймав у долоню одну краплинку, що саме зірвалася з кінчика сталактита. Упіймав і одразу ж випустив. Маленька крапля прозорої рідини виявилася важчою за гарнець води. Під несподіваним тягарем рука в парубка вигнулася, і краплина скотилася з неї в чашу, приєднавшись до незліченної кількості своїх подруг. Мимохіть Захар торкнувся розгублено вустами долоні й відчув під ними неймовірну гіркоту і солоність, що лишилася на його шкірі після дивної рідини.

Зачудовано покрутивши головою, парубок приєднав до тієї безконечної низки запитань, що вже набралися і відповіді на які він збирався таки згодом вивідати у Морени, ще одне. Залишалось оглянути ще двоє дверей.

Не роздумуючи довго, Захар поткнувся у найближчі. Ті, що були навпроти сходів. У замку Володарки Долі він уже бачив різне, але й уявити собі не міг, що бувають приміщення аж таких розмірів. Незважаючи на досить яскраве освітлення, Захар, хоч скільки вдивлявся, не зміг побачити, де воно закінчується. Й ота безконечність чомусь вселяла в душу парубка таку тривогу, що він так і не змусив себе переступити через поріг. Постояв, постояв у дверях і вирішив, що це, певно, якесь

сховище... Зрештою, щось подібне має бути в кожній господарці. Бо і ліворуч од дверей, і праворуч – височезні полиці, ущерть заставлені клубками та пасами прядива. Правда, складав їх тут хтось геть нетямущий. Все те прядиво так переплелось поміж собою, що годі було й намагатися взяти якийсь один моток, аби не виплутувати його із сотні інших. Там-сям поміж звиклої шерсті виглядали різнобарвні шовкові й навіть люриксові ниті. Похитав Захар осудливо головою та й зачинив двері до комори. Навіть серед найближчих родичів не заведено без господаря по кліті вештатися.

Останні двері вели саме в конюшню.

Лиш прочинивши їх, Захар відразу вловив характерний, лише для кінських стійл запах. А далі й побачив те, про що мріяв.

Боже, який то був кінь! Масті білосніжної, мов саван! Од кінчиків вух і до копит. А грива і хвіст – ще біліші. Так буває світлішим новий сніг на уже злежаному. Зате ж очі – мов дві розпечені вуглини! Змій, а не кінь! Видається, що ось зараз дмухне полум'ям з ніздрів... Навіть стійло для нього – не з якихось там жердин чи брусів, а видовбане в суцільному граніті.

З острахом парубок позадкував у двері. Бо хоч лебедину шию скакуна оповивав такий ланцюг, що й трьох бугаїв здержав би, Захар відчував: припона

лусне вмиць, лишень білаш схоче звільнитися та вийти назовні. Ну а потрапити під його копита – вірна смерть...

- Так ось де ти... – почув Захар несподівано голос у себе за плечима й аж холодним потом облився. – Ой, не доведе тебе до добра надмірна цікавість... Усе встиг роздивитися?

Захарові відлягло від серця, бо в словах Морени чулася скоріше веселість, ніж осудлива нотка. Ковтнувши клубок, що не знати коли й зібрався в горлі, парубок спромігся витиснути з себе лише кілька слів, з останніх сил намагаючись не виказувати свого переполоху.

- Оце кінь, пані! Оце кінь!! На такому й справді окрім бога і їздити нікому не вільно! Смертному до такого змія і приступитися страшно.

- От і добре, що страшно. Менше охочих буде його осідлати. А щоб ти знав, той, кому б це вдалося, непереможним стане. Весь світ підкорити зможе, якщо у сідлі втримається.

Захар лиш очима закліпав.

- Дивися мені, не пхапйся сам! Ти не воїн, хоч хоробрості, а більше – нерозважливості, тобі не позичати. Воїном треба народитися... та й воїнові він без чарівної вуздечки в руки не дасться. І кожен, хто без Перунового сідла проїхатися на ньому спробує, в ту ж мить загине. Розумний ти парубок, велика поміч од твоїх знань може людям вийти. Та

й моєї праці шкода. Тож або обіцяй мені, що більше ніколи сюди не поткнешся, або на цьому й розпрощаємося.

І чути було, що цього разу Морена не схильна жартувати. Що ж залишалось робити Захарові? Мусив пообіцяти... А коли виходили, затримався ще перед сталактитом.

- Пані, якщо твоя ласка, скажи, чому вода, яка натікає з гори у цю чашу, така важка і гірка? Я навіть не краплину, слід по ній скуштував, а й досі уста терпнуть.

- Вода? – перепитала Морена. – То не вода, то горе людське. Сльози криваві, мука нестерпна. Тому й гірка. Того й важка.

Почувши таке, Захар аж сахнувся на крок.

- Те, що чуже горе важким та гірким видалося тобі, тішить мене. Бо не кожному воно таким здається... Ой, не кожному.

Начебто вже й досить було для парубка тих новин, та цікавість людська – звір ненаситний.

- Горе, – промовив наче до самого себе. – А навіщо ж його в чашу збирати?

Морена затрималася на першій сходині й обернулася до парубка.

- І це кортить знати? – вона похитала головою. – Хоча, зрештою чому б і ні? Ти вже не той, що був при першій нашій зустрічі. Повинен зрозуміти. Як відаєш, майже дві сотні літ тому ми, Старі Боги,

програли битву за віру в серцях і душах людей Богові Єдиному. Можливо, усе склалося б інакше, та його вчення більш припало до смаку князям та боярам. Ще б пак, адже Єдиний лиш послуху і навчає... Та зараз не про це. Ми програли, але не назавжди. Ви все ще згадуєте про нас. Зрідка, але приходите вклонитися нашим капищам, задобрюєте наших ідолів. Два віки тому, заглянувши у **Книгу Буття**, Перун і встановив цю чашу... **Чашу Міри Терпіння** ... Бо сказано було у **Книзі**: *«Коли смертний воїн осідлає Коня, весь світ умиється кров'ю. І переповниться тоді сльозою Чаша, і скінчиться панування Бога Єдиного, Бога Сумирного, бо вклоняться люди Давнім Богам, що на рать вели...»* Як бачиш, Захаре, нам вже не довго чекати.

- Смертний? У **Книзі** сказано, що Пегаса осідлає смертний?

- Що ж тут дивного? Їздив же на ньому Аттіла, Темерлан, Чингіз... То чому б іще комусь не осідлати?..

- Але ж там ще сказано, що світ умиється кров'ю?

Морена розвела руками.

- Тепер за все Єдиний в одвіті. Ви ж його призывали собі на поміч і для спасіння душі. Я особисто людям зла не бажаю, але **Чаша** повинна переповнитися.

Мимохіть Захар зиркнув на корону срібного беркута і зітхнув. Бо хоч там залишалося вже відносно мало місця, але ж не для сліз і горя. Особливо, якщо міряти їх краплинами, що мають вагу каміння...

Розділ третій

*Весна року 6727-го. Замок Морени.
Десь у Карпатських горах*

Весело палахкотіли у золотих канделябрах свічки з ароматного воску, відкидаючи на оббиті єдвабом стіни примарні тіні. Молода, надзвичайно вродлива жінка, зодягнена в сукню з тонкої вибіленої вовни, сиділа у зручному фотелі перед письмовим столом. І хоч у кабінеті було досить тепло, Морена, а це була саме вона, мерзлякувато куталася в пишну накидку з соболиного хутра. А те, що викликало почуття холоду в богині, лежало перед нею на столі, в обрамленні вогнистих канделябрів. Величезний, окутий золотом фоліант. **Книга Буття .**

Кожен раз, коли Морені доводилося звертатись до неї, богиня довгий час отак сиділа, відчуваючи неймовірний холод в усьому тілі, який не могли прогнати ні тепле хутро, ні гарячий пунш. **Книга** немов випивала з неї усі життєдайні соки.

Наче брала їх за свої послуги. Тут відчувалася присутність якоїсь первородної **Сили** ! Значно більшої за міць Богів Нових та Давніх і старшої за увесь Всесвіт. Досі, вона ще не заподіяла Морені жодної кривди, але не тому, що не могла... Швидше за все, ця **Сила**, просто не звертала на богиню жодної уваги. Як дорослий, заклопотаний своїми справами, чоловік мимохить відповідає на запитання пустуючих дітей, навіть не вникаючи в суть.

І кожного разу Морена вагалася: вартує чи ні її запитання тої плати. І цікавість як завше брала верх над розважливістю. Особливо, коли йшлося про майбутнє. Себто те, чого вона не могла побачити в магічному дзеркалі.

З дзеркалом було простіше. Слухняне волі Богині, воно вмить показувало, що саме робить і де перебуває особа, яка зацікавила її.

Морена підвелася з фотеля, з задоволенням відтягуючи мить контакту з **Книгою**, і пройшовши навскіс через кімнату, зупинилася перед великим овальним дзеркалом з чистого золота. В його ідеально відполірованій поверхні не відбивалося абсолютно нічого. І через те воно скоріше скидалося на безмежно глибоку діру в стіні.

Богиня підійшла впритул і поклала на центр холодного металу долоню лівої руки.

- Прокинься!

В ту ж мить чорнота поверхні змінилася грайливим миготінням усіх барв веселки. Скидалося на те, що Дзеркало було в доброму настрої.

Морена трохи подумала над першим запитанням і промовила:

- Покажи мені Захара...

Невідомо чому, але їй раптом захотілося побачити парубка, що більш як шістдесят літ тому умів так мило розвіяти її нудьгу, своєю безпосередністю, допитливістю та ... ласкою. Після того, як він залишив замок і повернувся до людей, Морена довго вагалася вирішуючи: брати чи ні ще когось в науку. Але з одного боку – не траплявся більше ніхто достойний її уваги та часу, а з іншого – Єдиний за останні піввіку настільки зумів завоювати душі людей, що вона була для них вже швидше простою чаклункою, навіть відьмою, а ніж Богинею. А раз так – то й не треба. Морена образилася і про нового учня більше й не замислювалася. Хіба що зрідка... Ночами...

Дзеркало розуміюче блимнуло рожевим сяйвом, потім зблиснуло властиво золотом і, наче крізь віконну шибу богиня побачила Захара.

Правда, спершу вона було подумала, що дзеркало помилилося. Що Захар десь поруч. Просто ще не потрапив у фокус. Аж збагнула: власне оцей

– ще міцний, але вже геть сивий і дещо сутулий од прожитих літ, з вкритим глибокими зморшками обличчям, чоловік і є її улюблений учень. Зберігаючи в пам'яті його двадцятирічним, богиня геть забула, що для над людьми роки не мають милосердя. І повернення у минуле для них недосяжне.

Морена зітхнула, і дзеркало помутніло, а тоді затягнулося темно-бузковим покривалом.

Вона вже шкодувала, що піддалася мимовільно приємним спогадам. А так як не любила каятися у власних вчинках – розсердилася. І на краще, бо коли запитання задавалися саме в такому стані, **Книга** була найбільшвідвертою.

Свічки згоріли вже не на один вершок, коли Морена нарешті таки зібралася розгорнути **Книгу**.

Магічний фоліант нагадував скоріше невеличку пласку скриню, для зберігання коштовностей, ніж справжню книгу.

Морена вставила в ледь-помітну шпаринку на корінці філігранний золотий ключик і двічі обернула. У середині **Книги** щось пискнуло, і з чарівною, упрост неземною мелодією віко скрині поволі піднялось і стало руба. Внутрішня поверхня його засвітилася й була вже схожа на віконце, крізь яке видно шматок ранкового, ще сіруватого, неба.

Усередині скрині білів лише один листок з невідомого сріблясто-сірого матеріалу, міцнішого

за алмаз і м'якшого за ніжніший оксамит. Крихітні зірочки засяяли в усіх чотирьох кутиках аркуша.

Богиня поклала на його поверхню обидві долоні й мало не сахнулася від нестерпного холоду, що одразу потік у її тіло. А **Книга**, навпаки, – прокинулася. Сіре віконце розпогодилося до літньої блакиті.

Вітаю! Назвіть пароль допуску. – висвітилося там.

– *Brevi manu**, – промовила Морена.

Цю безглузду чаклунську фразу доводилося проказувати кожного разу, коли хотіла одержати якусь конкретну відповідь. Інакше, **Книга** починала плести такі дурниці, що годі було й добрати, про що йдеться. Кілька століть тому Морена підслухала, як саме цією абракадаброю Перун примусив скоритися **Книгу**, і з того часу вона теж отримала доступ до її таємниць.

Ім'я користувача ідентифіковано. Морена. Допуск відкритий.

Це означало, що **Книга** готова відповідати.

Холод дошкуляв дедалі сильніше. Здавалося, що пальців рук уже нема. Але Богиня хотіла знати...

– Чи Давні Боги зможуть перемогти Бога Єдиного?

Вогники у віконці миготіли так довго, що вона вже хотіла повторити запитання. Аж нарешті з'явилася відповідь.

У цій системі надто багато невідомих. Лінійний розв'язок неможливий. Необхідно ввести додаткові умови.

– Які саме?

Назвіть зброю чи силу, на яку покладаються найбільші надії.

– Кінь Перуна!

Результат не фіксований. Можливі зміни .

– Які ще зміни? Я нічого не розумію...

Варіант перший. Давні Боги передають коня своєму обранцеві:

а) обранець приймає дарунок – Давні Боги перемагають у боротьбі з Богом Єдиним;

б) обранець відмовляється прийняти дар – Давні Боги програють;

Варіант другий. Кінь потрапляє до рук шанувальників Бога Єдиного:

а) вони здогадуються про силу, що криється в ньому, – Бог Єдиний перемагає;

б) не здогадуються – зберігається рівновага;

Варіант третій. Кінь нейтралізований (не дістається нікому) – продовжує зберігатися рівновага сил...

– Годі! Я все зрозуміла. Отже, необхідно допильнувати, щоб Кінь потрапив до нашого обранця. Так?

Так.

– А хто може перешкодити нам у цьому?

Єдиний.

– Сам?

Ні. У нього теж є свої прихильники, сили і слуги.

– Назви, кого остерігатися найбільше.

Людини.

– Конкретніше! – Морена починала втрачати терпіння.

Їще нема.

– А де ж вона? Коли з'явиться?!

6728-го року.

– Ім'я! Ім'я назви!

Найда.

– Я зможу його знищити?

Знову довга пауза, протягом якої Морена зорієнтувалася, що не відчуває вже рук по зап'ястя.

У цій системі надто багато перемінних...

– Годі. Я зрозуміла: можна, але важко. Що ж, побачимо. А переманити на наш бік?

Цей варіант має великий відсоток вірогідності. 80 : 20.

– Що саме дозволить ним маніпулювати?

Жінка.

Морена мимоволі посміхнулася. Про подібне вона могла здогадатися й без підказки. Що ще може привабити чоловіка? Гроші, влада і жінки...

– Якась конкретна?

Так.

– Ти мене доведеш до сказу... Ім'я!

Чиє?

– Жінки, яка має такий великий вплив на
Найду!

Ружена.

– Наскільки важливу роль відіграватиме
Найда в нашому протистоянні.

Його втручання може нейтралізувати Коня.

– І тоді ніхто остаточно не переможе?

Ні. Якщо йдеться про це тисячоліття.

– Чому саме він?

Його обрано.

Холод скував уже лікті Морени. Далі спілкування з **Книгою** ставало небезпечним... З величезним зусиллям Богиня відірвала долоні, що наче примерзли до сріблястого аркуша. І в ту ж мить віконце на внутрішній поверхні віка потемніло, висвітивши наостпнок запитання:

Ви справді хочете завершити роботу з даною програмою ?

Морена повернула ключик у шпарині.

Віконце висвітило: «*Ваша воля.*» і зробилося чорним, як чародійське дзеркало на стіні.

Час минав. Полум'я тихо потріскувало на свічках, проковтнувши їх уже більш як наполовину. Морена спала.

Велес увійшов у кімнату, ступаючи, як на

чолов'ягу такої статури, м'яко і нечутно. Але дивувався б лише той, хто бачив Чорнобога вперше.

– Знову бавилася з *Книгою*? – прогук він густим басом, завваживши, що Морена не реагує на його присутність. – Чи ж не казав тобі Перун, аби залишити її у спокої?

Морена кліпнула повіками і, нічого нерозуміючи, глянула на Велеса. Потім, певно, усе згадала, бо кволо усміхнулася.

– Ця клята *Книга* висмоктала з мене усі сили. Я почуваюся, як вичавлена цитрина...

– Надмірна цікавість, – пхикнув Велес. – О жінко... Навіть будучи богинею, ти все така ж.

Очі у Морени лиховісно зблиснули.

– Хіба назвати жінку жінкою – це образа? – зробив невинне обличчя той. При його могутній поставі це виглядало так кумедно, що Морена не втрималася і приснула сміхом.

– Ну от, – константував Велес. – Тепер ти вже більше схожа на себе, а не на цитрину.

Морена звела голову.

– *Книга* каже, що у нас може нічого не вийти...

Велес запитально хитнув головою.

– Почни спочатку. Але накажи спершу піднести щось для зрошення уст. Байка буде трішки довга.

Морена плеснула в долоні, й у дверях кабінету

одразу ж з'явилася чарівна повітруля, наче зіткана з сонячного проміння.

– Слухаю, моя пані, – вклонилася гречно.

– Ну, кажи, що бажаєш? – звернулася до Велеса Морена.

Той глянув захоплено на прислужницю і гмикнув значуще:

– Про це пізніше, ближче до ночі. А поки що зупинимося на великому келихові рейнського і кількох добре висмажених баранячих відбивних котлет до нього.

Повітруля вклонилася й перевела погляд на богиню.

– А вам, пані?

– Мені? – Морена навіть розгубилася на мить, так далеко були її думки од того всього. – Що ж, можна і мені... ковток токайського і ... персик.

Повітруля ще раз вклонилася й вифуркнула з кімнати.

Велес підійшов до стола й обережно закрив *Книгу*.

– Не люблю, коли вона розкрита, – пояснив. – Весь час таке враження, що за мною хтось спостерігає. Значно могутніший. Той, хто може в будь-яку мить припинити наше існування. І зробити **Йому** це буде значно легше, ніж мені розчавити на вікні муху. Або – задути життя людини... А ще краще, вийдімо з цієї кімнати, га?

– Дурниці, – здвигнула плечима богиня. – **Книга** – всього лиш давнє магічне знаряддя. А той, хто створив її, давно канув у Забуття. Люди нічого не пам'ятають про це... І отже, сили у **Нього** просто не може бути.

– Згоден. І все ж, **Книга** нервує мене. Особливо, коли доводиться бачити, якою ти стаєш після чергового спілкування з нею.

– Бажання гостя – закон для господині, – усміхнулася Морена, даючи зрозуміти, що ця тема не така важлива. – Куди волієш? Може, на балкон вийдемо? Весняні Карпати досить мило виглядають згори.

– Можна і на балкон.

Скельний виступ, зміцнений руками гірських гномів і чарами Морени, ніби ширяв над проваллям, даруючи відчуття польоту кожному, хто ступав на його, з вигляду, нетривку поверхню. А краєвид відкривався звідси і справді чудовий. Хоч надворі давно буяв квітень, північні схили Горган були ще вкриті снігами. У скісних променях весняного сонця вони виблискували, вигравали всіма барвами веселки. Затьмарюючи світило своїм сьайвом, яскравими, сліпучими переливами, немов обсіпані найкращими самоцвітми.

Поки Велес милувався істино чарівною панорамою, прислужниці уже накрили столик і розставили фотелі.

– Мило, – зітхнув Чорнобог і опустився у своє крісло.

– Так, – досить байдуже погодилася Морена, надкусивши оксамитову шкірку соковитого плода.

Велес здивовано глянув на неї, ковтнув вина й аж тоді пробурмотів:

– Істинно – ніхто не цінує того, чим володіє... Треба б тобі погостювати в мене, під землею, з десяток літ. Може, тоді цей вигляд гір буде трохи милішим.

Морена натягнула уста в робленій посмішці, показуючи, що оцінила гумор, але, не бажає підтримувати цю тему. Велес кивнув і знову ковтнув вина.

– Гарне, – похвалив, беручи з золотої таці висмажену на камінь баранячу відбивну.

– Погане богам не личить, – відказала нетерпеливо Морена. – Так що ти готовий мене вислухати?

– Давай...

Велес зручно вмовстився у фотелі і приготувався до довгої промови.

– Я запитувала **Книгу**, чи, використовуючи Коня, нам вдасться перемогти Єдиного. І вона повідомила мене, що невдовзі має появитися хтось. На ім'я Найда. І цей чоловік може призвести до того, що Кінь утратить силу.

– Як це? – щиро здивувався Велес. – Людина

зможе побороти Смерть?

– Так сказала **Книга** .

Велес замислився над почутим.

– А якщо детальніше?

– Я вже не витримала...

– Гм... Що ж, хоч і не люблю я цього, але, мабуть, доведеться відкрити її ще раз...

– О ні! – Морена мерзлякувато зіщулилася під своєю хутряною накидкою. – З мене досить.

– Про себе кажу.

– А недавно хтось насміхався над суто жіночою цікавістю.

– Не блазнюй. Усе це надто серйозно. І шкода буде змарнувати ще кількасот літ через надмірну самовпевненість.

Він підвівся і пройшов у кабінет до столу з **Книгою** . Сів у крісло перед нею й оглянувся на Морену.

– Устромляй ключа.

Морена зробила все необхідне і стала з цікавістю приглядатися. Вона знала, що **Книга** підкоряється також і Велесові, але ще жодного разу не бачила його біля неї. У віконці висвітився знайомий напис.

Вітаю! Назвіть пароль допуску...

Велес поклав долоні на лист фольги і становчо наказав:

– Давай без фокусів! Не до забави!

Користувач ідентифікований. Велес. Допуск відкрито.

– Що там ще за воїн на ворожому боці об'явився?

Ще не об'явився.

– Не чіпляйся до слів! Коли цей Найда буде доступний для наших слуг? Щоб можна було знищити його.

Уночі перед різдвом Єдиного. 8729-го року. Поблизу Галича. Ймовірність смертельного кінця – 50:50.

– А пізніше?

Ймовірність знищення падає. Зростає ймовірність перевербування на ваш бік.

– Зрозуміло...

Велес відняв долоні й закрив **Книгу**, навіть не поцікавившись, що там ще висвітилося у віконці.

– Отже, зима... Хто у тебе є в Галичі?

– Вовкулака, відьма...

– Для одного немовляти повинно вистарчити...

Я так думаю. А от що стосується Коня, то нехай Перун цього разу вже не покладається на ворожбитів, а займеться ним сам. Щоб не вийшло так, як тоді.

– Хто мене згадував? – голос позаду grimнув так несподівано, що примусив обох озирнутися. Але побачивши перед собою високого чоловіка з золотим волоссям і срібними вусами, заспокоїлися.

– Ти? Вчасно...

– А що? – Перун упрост із повітря вийняв різьблений кухоль, повний пінистого меду, відсorbнув третину і опустився у фотель, що теж вистрибнув нізвідки.

– **Книга** стверджує, що й на цей раз може не вдатися... – трохи непевно мовила Морена, що хоч теж була богинею, все ж у присутності верховного володаря трохи торопіла.

– Дурниця... Я все обмислив. Ніщо більше не стане нам на заваді. Монголи прийдуть на Русь.

Чаша буде повна!

– А якщо все-таки... – почав було й Велес.

Перун насупився і грізно блиснув поглядом з-під кошлатих брів.

– Жодних якщо! Кого-кого, а Сульде вони послухають!

– Сульде? – здивовано перепитала Морена. – А це ще хто?

– Їхній новий Бог Війни. Себто – я... – засміявся Перун. – Вони ще не зовсім звикли, але, гадаю, за два десятки літ дозріють. Того, що було з Чингізом, – не повториться.

Перун гепнув спересердя кухлем до долівки.

– Хто ж думав, що цей пастух виявиться таким скаженим?..

– Хочеш сказати – непоступливим, упертим?

– Що хочу сказати, те й кажу. Я розраховував

на бесіду з людиною. Жорстокою, але покірною таким порокам, як бажання слави, величі... А цей виявився просто диким звіром. Хижаком! У його голові водночас не було більше двох думок. Та й то одна з них – бажання убивати. Просто так, задля втіхи. Китай йому був ближчим і зрозумілішим. Як можлива здобич. І переконувати Темуджина у протилежному все одно, що спробувати відірвати вовка від шматка свіжого м'яса обіцянками пригостити м'якою паляницею з медом. Але не турбуйтеся – з нащадком піде легше. Тут і **Книги** не потрібно, щоб домислитися...

– Про сина мислиш?

– Джучі?.. Ні... Тому стане слави і клопотів батька. Я про внука мислю. Цей уже все зробить, аби допасти дідової слави. Й оскільки на Сході його вже ніщо не вабить, то вирушить сюди. А ми йому дорогу підкажемо, і підштовхнемо. В добру путь!

– Боюся, – скрушно хитнув головою Велес, – що його шлях важко буде назвати добрим...

– Співчуття прокинулося? – скинувся Перун. – Жалієш?! Кого? Хіба ми були для них поганими богами? Люди перші відцуралися нас! Забули все... І минулу славу, і добро... Нехай! Кому судилося загинути – знать така Доля. Зате хто виживе і Єдиного відцурється – буде щасливий. Тим я сторицею віддячу! Обіцяю, їх діти набагато краще за батьків житимуть.

– Добре ж то щастя, батьківською смертю куплене, – додала й Морена.

– Ну, годі! – визвірився на неї Перун. – Начебто я лише для себе стараюся...

– Не кип'яйтесь, – примирливо відказав Велес. – Віровідступники заслуговують кари. Сумніву немає. І кари жорстокої. Та все ж якось маркотно. Погод'яся...

– Та є трохи, – збавив тон і Перун. – Однак іншого шляху не бачу. Мовчазним невтручанням ми лише віддаєм Єдиному і ті крихти влади, які ще залишені нам. Чи відаєте, в кого перетворилися ми стараннями його священиків?

Велес кивнув. А тоді встав і вийшов на балкон. Усі ці розмови йому вже набридли до нудоти.

– У чортів та відьом! – провадив далі Перун. – Ну, з чортами, нечистю ще якось можна погодитися. Вони хоч і чорного, та все ж божественного походження. Але щоб Богиню Долі звести до рівня відьми? Перетворити на просту ворожку? Цього я не розумію... Ганьба! Що ви мені не кажіть...

Морена зашипіла, мов роздратована кицька:

– Я їм покажу ворожку! Попам'ятають!

А Велес тим часом ковтнув рейнського, послужливо поданого золотистою повітрулею, і мовив Горганам, глибокодумно пережовуючи

чудову відбивну:

– Властиво, нам не проклинати, а дякувати треба Єдиному... І людям, що викликали його до життя. Інакше, чим би ми могли розважатися ось уже добрих тисячу літ?

А потім додав тихо, щоб чула лише Морена, що саме вийшла до нього:

– Не заперечуватимеш, якщо я позичу в тебе на якийсь час оту золотоволоску?

Сміх Морени був дзвінким і веселим. Таким, як він буває лише в того, хто нарешті зумів позбутися усіх своїх проблем і тривоги. Або, принаймні, думає, що це так.

Розділ четвертий

Галицько-Волинське князівство. Галич.

Зима року 6729-го

Мабуть, уже минула північ, коли Опанас Куниця прокинувся у своїй хижі, що стояла на березі Мозолевого потоку. Прокинувся через те, що хтось уперто і досить сильно сіпав його за рукав сорочки.

- Га? Що? Хто тут? – пробурмотів Опанас, через силу виринаючи з глибокого і солодкого сновидіння. Уві сні він щойно підчепив острогою здоровенного осетра й не хотів позбутися такого поважного улову.

- Прокидайся ж, одоробло саженне, – просопів хтось біля самого його вуха. Так, наче невідомий стояв перед лежанкою навколішки. – Та прокидайся ж нарешті... От ще мені морока...

Сон з Опанаса наче рукою зняло, бо він упізнав голос свого домовика – Митра. А той, од нічого робити, не став би будити господаря.

- Митре, то ти? – все ж поцікавився спершу.

- Я, я... Вставай, Опанасе... Лиха ніч! Не можна спати... Надвір... Надвір вийди.

Не розуміючи, що діється, Опанас рвучко підвівся на лежанці, сонним поглядом водячи по

стінах світлиці. І хоч у суцільній темряві годі було щось розгледіти, око господаря й по найневиразніших розпливчастих обрисах угадувало звичні речі. Оно – молочна примара навпроти – це віконце, затягнене бичачим капшуком, – біліє од місячного світла, підсиленого іскристим блиском закам'янілого на морозі снігу. Трохи збоку – велика темна брила – то кабаняча голова з позолоченими іклами – дарунок покійного князя. Після того останнього полювання. Перед походом на далеку Віслу. Полювання, на якому Роман Мстиславович мало не позбувся життя... Опанасова стріла так і стримить у вепра з ока. Це князь наказав не виймати, щоб пам'ять була. І хоч уже шістнадцять, літ як нема більше Романа Мстиславовича, Куниця й тепер з зачудуванням пригадує той постріл. Бо навіть Микита Шпак, найвправніший лучник в усьому князівстві, тільки присвиснув здивовано, ставши на те місце, з якого Опанас поцілів одинця. А потім додав тихо, аби чув лише той, для чийх вух призначалося:

- Сам Перун направляв твою руку, Опанасе! Людина таке б нізащо не втнула.

Опанас і не перечив. Спускаючи тятиву й сам не вірив, що втрафить, надто багато гілляк було поміж ним і ціллю. Але, певно, любий був ще тоді богам Роман Мстиславович. Бо не наказував палити їхніх ідолів. Не карав тих, хто продовжував,

незважаючи на церковну заборону, до капищ ходити з упоминками. От і відвели смерть... Хоча, що з того: від звіра врятували, а всього лише через місяць, у бою – не встерегли... А мо', й не змогли? У чужім краю – свої боги. До зайшлих князів менш прихильні.

- Ну, встанеш нарешті? – утратив терпець домовик і тупнув ногою.

Опанас прислухався. На Передмісті було так тихо, що навіть пси не перегавкувалися по дворах.

- Чого тобі? – пробурмотів невдоволено. Перший спалах тривоги минув, а під периною, під м'яким боком дружини – і тепло, і затишно. – Як не спиться або не маєш чим зайнятися, то йди краще Орлика вичеши... Гриву йому заплети, чи ще щось вигайдай, а мене не зачіпай... Тільки й того, що взимку відіспишся. Щезни.

- Вставай, Опанасе... Біда буде, – повторив домовик, що хоч був малесеньким на зріст, зате ж упертістю не поступився б і великому чоловікові. – Я знаю, я чую... – і гулькнув у мишачу нірку, ледь ухилившись од важкого чобота, кинутого міцною рукою.

Опанас повернувся на інший бік, ткнувся обличчям у волосся дружини, що приємно пахло м'ятою, і спробував знову задрімати. Біда, біда... Теж знайшов чим здивувати, наче досі кожного дня одне лише добро. Товчешся зранку до вечора, як

Марко Проклятий по пеклу, а добра од того – ні богові свічка, ні чортові кочерга....

У псарні люто, раптово, як на чужого, завалували княжі пси. Опанас знову підвівся

Саме так, княжі... Шворка псів і кабаняча голова на стіні, от і все, що залишилося у Галичі від Романа Мстиславовича після його передчасної загибелі. Навіть сина його строптиві бояри, під'юджувані Володиславом Кормильчичем, із князівства прогнали. На Волині тепер Данилко... Але вернеться! От, присяйбі', вернеться... Цей характером ще й батька загне. Вогонь, орел... Не те, що, хоч і кмітливий, так зате ж сумирний Василько. Не княжого норову вдався молодший Романович. Видно, усе старший син від батька успадкував.

Мо', з оглядки на Данила Романовича, і звелів Гліб Зеремійович не чіпати княжої псарні? А заодно, і його, Опанаса, при ній залишили. Як колись...

Поруч завовтузилася Христина. Сідаючи на лежанці, чоловік оголив їй плечі, і нічна прохолода потурбувала сон жінки. Опанас дбайливо вкутав периною дружину і став ногами на долівку.

Молодша за чоловіка на добрих півтора десятка літ, Христя ще й тепер була писаною красунею. Чому спинила вона свій вибір саме на ньому? Чим підстаркуватий, відлюдькуватий

княжий псар приворожив дівоче серце не міг збагнути ніхто. І в першу чергу сам Опанас. Христя ж, у відповідь на спроби вивідати таємницю, лиш розливалася дзвінким сміхом і віджартовувалася тим, що серце само знає, хто йому миліший.

- Не приведе до добра це кохання, – гомоніло крадькома слобідське жіноцтво. – Ой, не до добра! Боги заздрісні й ніколи не дають нічого просто так... Ой, коли б не довелося їм, бідолашним, заплатити ціну значно дорожчу за отримане.

Гомоніли, гомоніли та й накаркали...

Ось уже двадцять літ прожили разом Опанас з Христиною душа в душу, а дитячий крик так і не пролунав у їхній хаті. Тричі була при надії Христя, тричі радість збиралася постукати у двері до Куниць, але жодного разу з різних причин не змогла доносити молодиця до річенця. А тепер уже й не тяжіє... Може, і справді не терплять безсмертні боги надміру людського щастя? І давши щось одне, одразу ж поспішають забрати решту... Од таких думок робилося моторошно і хотілося вилятись.

Опанас натягнув штани і взувся у чоботи.

Він сам ріс сиротою й, одружуючись, мріяв про цілий виводок дітлахів, які наповнять його життя сміхом і radoщами. Але не судилося. Скільки свічок виносила у церкву Христя, скільки молитов змолили вони разом і кожен зокрема. Нічого не допомогло. Хоч у Лукавого проси помочі... Або у

давніх Богів. Може, вони сильніші?

Опанас добре знав, що лише за одні такі думки отець Онуфрій назвав би його єретиком, богохульником і міг би навіть проклясти. Але, як то кажуть: мокрий дощу не боїться.

Однак, Опанас спершу перехрестився про всяк випадок на кут з образами, й аж тоді несміливо приступив до кабанячої голови. Поклав руку на тонке древко стріли. Й чи то відчув, чи то примарилося йому, наче вона ожила, затрепетала від дотику і тепла людської долоні.

- О, Перуне! – заблагав щиро. – Чому, даруючи моїми руками життя князеві, не дозволиш спізнати самому щастя батьківства? Це ж так просто! Благаю тебе, Громовержцю, й тебе, Морено! Згляньтеся над нещасним! Невже нікому буде стулити мені востаннє повіки? Якщо я не догодив вам чимось, то – моє життя у вашій волі. Але, благаю, виберіть якусь іншу кару. Щоб і жона через мене не страждала... Милосердя!

Якщо Опанас і сподівався почути щось у відповідь на свою болісну мову, то даремно. Нічна тиша не порушилася нічим, окрім далекого журливого вовчого виття.

- Що ж, – зітхнув чоловік, – певно, правду каже отець Онуфрій, що божі шляхи несповідимі... – А потім додав, уже з образою і з презирством у голосі: – Ви й Романові Мстиславовичу життя

дарували лише для того, аби невдовзі відібрати...

Та боги й далі продовжували відмовчуватися. Видно, людські благання і прокльони мало турбують безсмертних.

Опанас ще раз зітхнув, зсутулив могутні плечі, накинув наопашки кожуха й вийшов у сіни.

Сіроманці тягнули свою зловісну пісню вже десь поруч з Передмістям, і од того зграя лютих княжих медельянців та вовкодавів, що давно не пробували гарячої крові, з гарчанням кидалася на міцні стіни псарні, а смик гончаків – жалібно повискував. У відповідь на завивання, зі стійла долинали тривожне порскання жеребних кобил, і лиш Орлик, улюбленець Романа Мстиславовича, якому не раз траплялося було наздоганяти і толочити копитами сіроманців, заклично іржав. Навіть старезний беркут Василь, що вже й не злітав, чуючи неподалік голос великої зграї, прокинувся на своїй жердині і невдоволено забив крильми.

- Хоч іржи, хоч не іржи, Орлику, – а більше тебе ніхто не осідлає... Старий ти вже. Куди тобі за вовками ганятися... Хоч, я з тобою згоден: знахабніли сіроманці, – Опанас сплюнув спересердя і почухав розчепіреною долонею широкі, мов двері, груди, порослі густою, вже сивуватою вовною. – Незабаром до хати, за стіл лізтимуть. Як залишив нас світлий князь сиротами, так і розплодилося тієї нечисті, прости Господи, наче мошви влітку. А

боярм Галицьким ловецькі забави не до смаку... Та воно й не дивина... Хіба з такими тілесами в сідлі всидиш? І отроки їхні більше до хмільної трапези та білоголової дичини зугарні, ніж супроти ведмедя чи іклана. Але нічого, мислю, не довго вже їм жирувати. Небавом – усе минеться. Подейкують, що Данило Романович на Волинському князівстві аби й не краще за батька дає собі раду. Дасть Бог, повернеться й до нас, у Галич. Чей же і тут його батьківщина... От тоді боярському пануванню кінець і настане... – Опанас замовк і знову прислухався до нічних звуків. Сіроманці не вгавали. Видавалося навіть, що до їхнього хору долучалися все нові й нові голоси. – Ач, розспівалися!

Лише кілька хвилин простояв Опанас надворі, а іній від дихання вже густою памороззю пойняв його вуса і бороду. Мороз не жартував. Здригнувшись усім тілом, чоловік ще раз сплюнув і повернув до хати.

- Щоб тебе, Митрію, качка копнула, – пробурмотів сердито. – І чого питається тобі не спиться?

Опанас було взявся рукою за клямку сінешніх дверей, як несподівано відчув, що він уже не сам на подвір'ї. Хутко озирнувся і остовпів...

Просто перед ним стояв – ангел. Геть такий, як їх зображають на церковних іконах. Миловидий

стрункий юнак, у білосніжних шатах і з великими, схожими на гусячі крильми за плечима.

- Всевишній почув твою молитву, брате, – тихо, але виразно промовив той. – Не гай часу. Іди до псів і чекай. Коли настане мить істини, ти відатимеш, що чинити. Знай, що час сповнення твоєї мрії близько. Будь достоєн милості небес. Блажен, хто вірує!

Ангел підняв десницю, як для благословення. Зачудований Опанас похилив голову. А коли осмілився глянути на посланця небес удруге, на подвір'ї уже нікого не було. Навіть слідів на снігу не залишилося...

– Ангел... – вишепотів розгублено. – Якщо я не зійшов з глузду, то щойно бачив ангела й отримав од нього звістку. Як у Писанні... Не може бути. – Опанас почувався так, наче впав спросоння з лежанки. Начебто й не забився, а дібрати де, хто, що – годі й намагатися.

Хто зна, скільки простояв би ще так чоловік, наче очманілий, коли б раптом не почув, що в осоружне вовче виття вплітається ще один далекий і дивний звук. Дуже схожий на передзвін бубонців під дугою. Проте, хоч як наставляв вуха Опанас, дзеленчання не повторилось.

- Примарилося, певно... Хто, сповна розуму, пустився б сьогодні у далеку дорогу. Вчора ще й сонце не сідало, а морозище брався такий, що й

сплюнути годі: слина на губах замерзала. Подорожнім у шубах ще сяко-так, а для коней – певна смерть. Хоч одразу дорізей. Легені геть пообморожують. – Зі справ явних і зрозумілих його думки повернулися на речі дивні, незбагнені і таємничі. Опанас зачудовано покрутив головою. – Але що ж це за видіння таке було? Невже я й справді щойно бачив ангела, який наказав мені йти у псарню? Але, з іншого боку, – за вечерею не пив нічого хмільного... То чому б мало примаритися? Дивина...

Вовче виття раптом переросло в таку несамовиту какофонію, що Опанас аж поморщився.

- Ну, чистий тобі шабаш! Не доведи Господи на таку зграю натрапити. Вірна смерть! Вовк звір наче й не дуже сильний, супроти оружного ніяк не піде. Але зграя – то вже непереливки. З десятком і ведмідь не зачіпатиметься. А тут – он скільки... О! – вигукнув заклопотано, – знову! – Бо веселий передзвін так виразно пролунав у морозяному повітрі, що сплутати його з чимось іншим було вже геть неможливо. І в ту ж мить, натреноване вухо мисливця розрізнило голос ватажка, який повів зграю навперейми несподіваній здобичі. А невдовзі з тракту долинуло передсмертне кінське іржання.

Не гаючи часу, Опанас скочив до дверей псарні й випустив на волю дюжину лютих медельянців*. Кожного ззавбільшки з річного

бичка. Слідом – дві дюжини вовкодавів.

- Ату їх! Ату! – крикнув голосно і свиснув так, як звикле свистів, починаючи облаву на вовків. Пси з утробним гарчанням зірвалися з місця і зникли за ворітьми. Вчинивши так, Опанас знову завмер непорушно і продовжував дослухатися. А почувши, що вовкодави уже зчепилися з сіроманцями, метнувся до хати по одягу, лук і смолоскип.

Діяв швидко, але особливо не поспішав, бо якщо подорожніх і можна було ще врятувати, то пси це вже зробили й без нього.

Місяць, відблискуючи на снігу, розбивавав нічний морок якраз так, аби усе бачити. Тож, підбігаючи до місця сутички, Опанас ще здалека зрозумів, що поміч таки мусила спізнитися. Надто багато було вовків у цій зграї.

У непевному місячному сяйві все видавалося якоюсь пекельною маячною божевільного маляра, що раптом вирішив відобразити на полотні свої нічні похмільні марення.

Величезний волохатий клубок з вищанням і гарчанням катулявся на закривавленому снігу, залишаючи по собі слід із розтерзаних вовчих туш і пойнятих парою нутрощів. Бо хоч звірів було значно більше за псів, великі, добре вгодовані собацюри брали верх. Їм допомагали викохана сила, близькість людського житла і товсті сиром'ятні нашійники з гострими залізними шипами, що

ранили вовчі пащі й не давали іклам впититися у псячу горлянку. Густа довга шерсть, обрізані вуха та хвости, – все це вкупі зі значною вагою не давало вовкам жодних шансів, – не те що паща в пащу, а й кілька на одного. Виучка і сила, як звикле, перемагали кількість...

Полишивши вовкодавам робити те, для чого їх, власне, і ростили, Опанас кинувся до критих саней.

Та досить було й одного погляду, щоб упевенитися, що тут уже нічим не зарадиш...

Коні мали мчати стрімголов, розуміючи, що лише в прудкості, стрімкості їхнього бігу надія на порятунок. А підвела одна-єдина грудочка. Корінник підвернув ногу, збився з кроку, заплутався у посторонках. Сани всією вагою вдарили ззаду, підбили... Пристяжні шарпнули в боки... Лівий, з останніх сил рятуючись од вовчих ікол, обірвав упряж і... тут їх усіх запопали.

А мусило вовків зібратися таки до біса, досить. Бо за ті кілька коротких хвилин, що минули від миті, коли Опанас почув передсмертний крик тварини, і до того часу, як на виручку примчали пси, звірі встигли розтерзати і коней, і людей. На клапті. Кістки й ті розгризли та зжерли. Аби не кров на снігу та не сліди шамотанини, то не залишилося б і знаку...

Подорожніх у санях мало бути кілька. На це

вказували ті ошмаття одежі, що залишилися від них. Подертий на клапті овечий кожух, певно, візниці... Багата вовча шуба, навдивовиж, майже ціла. Бахтирець, оздоблений, тепер погнутими, мідними пластинами... Колись пишна пухова хустина, розшматована оксамитова плахта... Все те погризено, роздерто, закривавлено, сплюндровано, знівечено.

- Царице небесна! – вигукнув хтось позаду нього. – Спаси і помилуй душі нещасних!

Опанас озирнувся й побачив свого сусіда, Василя Муху, молотобійця з кузні старого Нечипора Непийводи. На зчинений поблизу міста гармидер потроху збігався люд. Старші, дивлячись на порожні сани, хрестилися і скрушно зітхали, а молодші чоловіки – бачучи, що скоїли сіроманці – хапалися за зброю й кидалися з сокирами та мечами добивати тих вовків, що, зчепившись із псами, не мали змоги втекти.

- І чого їм так спішно було? – мовила до чоловіка Христина, що теж прибігла разом з усіма. – Зима, ніч... Певно, од чогось втікали?

- Чи звістку важливу везли, – розважливо відказав Василь.

- Колись і в цю пору можна було безпечно до Галича дістатися, – буркнув Опанас. – За князя Романа Мстиславовича вовки такими величезними зграями не швендіали. Ще й попід самісінькими

валами. Ет, що то балакати. Без господаря, усе нищиться.

- Тихіше, сусідо, – торкнув Опанаса за рукав Василь. – Хочеш, аби твої слова до боярських вух долетіли? Твердохліб оно й досі у ямі сидить. Половину здоров'я чоловік утратив. І що – заступиться хтось? А на тебе, княжого псаря, й так усі боярські прихвосні скоса позирають. Того й гляди – якусь каверзу вчинять.

- Мовчу, мовчу... – погодився Охрім. – Але свого дочекаюся...

- Інколи й те треба вміти. Одні вже, оно, поквапилися... – кивнув на сани. – І знаку по них не залишилося. Невідомо за кого й панахиду замовити.

Христина зітхнула і щільніше притулилася до чоловікового плеча.

- Живе собі людина на світі, добра або й зла, (то байдуже) а тоді – ага! І все... Ні хто, ні звідки, ні куди поспішав? Чи хоч дітей по собі залишили, а то – мо', й рід їхній з корінням урвався? – виголосивши те, Муха схаменувся й винувато глипнув на Опанаса. А тоді кахикнув ніяково, відійшов убік і поквапився затесатись до іншого гурту.

У Христі ж від побаченого і почутого сльози так і потекли з очей. Вони у жінок і без того на мокрому місці ростуть, а тут ще таке лихо. Опанас і не намагався заспокоювати. Нехай виплачеться

трохи – потім легше буде. Своє горе на людях соромно показувати, а зараз і причина слухна, ніхто не здивується. Оно – половина жіноцтва рюмсає.

І саме тоді з саней долинуло тихе скімління. Всі, хто був ближче, здивовано затихли, не ймучи віри почутому. Та наче на доказ, що їм це не примарилося, з лантуха одежі, заткнутого під місце для візника, виразно заплакало дитя.

- Матінко! – сплеснула долонями Христина і вмить опинилася біля саней. Пошукала трохи в тих одежах і витягнула на світ Божий гарнесенького кількамісячного хлопчика. Зовсім голісінького, чорнявого і з такою чистою шкірою, що, здавалося, він був зі снігу, а не з живої плоті.

- Сиротинко моя, – схлипнула Христя і, перш ніж хто встиг бодай слово вимовити, сховала дитинку в себе на грудях, під кожушком, і з усіх ніг кинулася до власної оселі.

Тим часом побоїще затихало. Десятки вовків укрили трупом сковане льодом річище, шкірячи в мертвому оскалі на людей уже нікому не страшні ікла. І вже чоловіки, що не терплять, аби марнувалося добро, з тим же запалом, що бралися до бійки, заходилися білувати ще теплі туші. Бо хто ж узимку відмовиться від теплої шуби з вовчого хутра?

А Опанас, вражений побаченим, наче сновида

бродив поміж сусідів, мляво висвистуючи з лісу псів, що увігналися туди, здоганяючи вовків, і все бурмотів собі під ніс:

- Дякую вам, боги, що вислухали моє прохання, але краще б я був онімів... Якби знав, до чого мої слова призведуть... Цілих три смерті – за однісіньке життя? Дорога ж у вас ціна...

А той, кому ненароком довелося почути його мову, здивовано дивився вслід і лиш здвигав плечима, мовляв, мало що чоловік може плести сам до себе. Бо таки жодній живій душі не могло б прийти в голову, що можна пов'язати до купи сьогоднішню нічну трагедію й бездітність дружини Опанаса Куниці.

І тим більше ніхто із заклопотаних галичан не звернув уваги на те, що люті княжі вовкодави якось усі разом вихопилися з лісу і, підібгавши куці хвости й жалібно повискуючи, збилися в купу побіля людей. Наче шукали обіч них захисту від когось значно сильнішого... Такого, що не боявся ні їхніх ікол, ні ведмежої сили.

Трохи далі від того кривавого місця, на узліссі, схований від людських очей густим чагарником, стояв величезний вовк. Червоні очиці його горіли дикою люттю, а з гострих вишкірених ікол скапувала на сніг скажена жовта піна.

Вовк ще якийсь час приглядався до всього

того, що діялося перед міськими валами і аж тоді, як жінка зі знайденим хлоп'ям зникла у брамі, неохоче посунув у глиб лісу. Спершу кроки його були повільні, наче звір продовжував над чимось пильно думати і ніяк не міг зважити, чи правильно чинить. Але невдовзі надав ходи і сірою блискавицею замигтів підліском.

Мчав він так досить довго. Аж поки не вихопився на невеличку галявину, що невідомо звідки взялася посеред дикого лісу. Була вона зловісна, похмура. Крізь густі віти вікових дубів сонячне проміння не мало жодної змоги пробитися сюди, тож вечірні сутінки панували тут навіть у найпогожішу літню днину. Непролазні хащі з усіх боків так і напірали на цей клаптик чистої землі, і лише чари стримували їх на невидимій межі. Посеред галявинки на неохопному дубовому пні «росла» хижа. Майстер, що зводив її, певно, вирішив заощадити на фундаменті. Через те здавалося, що хижа ця стоїть на одній нозі, наче гриб.

Вовчисько зупинився перед ганком, вдарився об землю й у ту ж мить перетворився на дужого чоловіка середніх літ. Уся його міцно скроєна постать, кожен м'яз, перевитий товстими жилами, виказували величезну силу. Здавалося навіть, що у людській подобі цей чоловік був ще більшим хижакон, ніж у звірячій шкурі.

Перекидень мацнув рукою під ганковими сходами, витягнув звідти згорток з одежею й заходився одягатись, дрібно трусячись усім тілом. Позаяк мороз не жартував.

Двері в хижі рипнули, і на порозі з'явилося щось скуйовджене, скоцьорблене, вкутане в таку незлічену кількість лахміття, що годі було й розпізнати, що воно є.

- А-а... Ти, Маро. Ще не здохла?

- Я, Юхимчику, я... – прошамкотіла у відповідь беззубим ротом відьма. – Хто ж інший у моїй хижі житиме? А Морени ще нема. Не прибула. А ти ж як? Зробив, що велено?

На це простеньке запитання відьми перекидень люто клацнув зубами і загарчав:

- Зробив, не зробив... Не перед тобою, стара перечнице, одвіт триматиму! Краще у хату клич, стерво лісове. Жерти хочу, спасу нема! – і він, наче на підтвердження власних слів, так гупнув себе в груди, що аж загуло. – Каміння готовий гризти!

- Знать, не вправився, – прошамкотіла відьма і осудливо затрусила роками нечесаною кучмою сивого, схожого на клоччя, волосся. – Ой, не сподобається це Морені, Юхимчику... Ой, не сподобається.

- Мовчи, Маро! – огризнувся вовкулака. – Не зли мене! І так на душі маркотно. Давай жерти! Добром прошу... Бо пошкодуєш! Мені й твої

костамахи в горлі не застрянуть.

Відьма хоч і хмикнула презирливо, все ж покvapно відступила на крок. З тими перекиднями ніколи нічого до пуття не відомо. В будь-яку мить сказитися можуть.

– Хіба ж я що? – озвалася примирливо. – Заходи... Тільки ж у мене, як виметено... Піч і та третій день не топлена... Нездужаю я щось. Стара стала, немічна.

Далі вона не встигла доказати, бо кількома дужими стрибками перкидень опинився поруч, штурхонув її у груди так, що відьма шкереберть залетіла у хижу, і сам увійшов слідом. Невдача таки розлютила його до краю, і він радий був зірвати зло на будь-кому.

Переступивши поріг відьминого житла, втратив би апетит і найбільший ненажера. І то лишень від одного вигляду, не згадуючи про «чарівні» пахощі котячого лайна, застарілого поту і чогось такого, що краще й не знати. Бо хижа – геть уся: і стіни, і стеля, і єдине підсліпувате, не мите од віку віконечко, ба, навіть підлога – як килимом була густо обплетена павутинням, по якому сновигали туди-сюди або й сиділи непорушно десятки, сотні, а мо', й тисячі павуків. Від малесеньких – завбільшки з вушко швецької голки до – величезних, не менших за гусяче яйце, страхіть.

Та Юхим був розлючений і голодний. І